

Muzejní noviny

Číslo 30 (2009/1)

Regionální muzeum a galerie v Jičíně

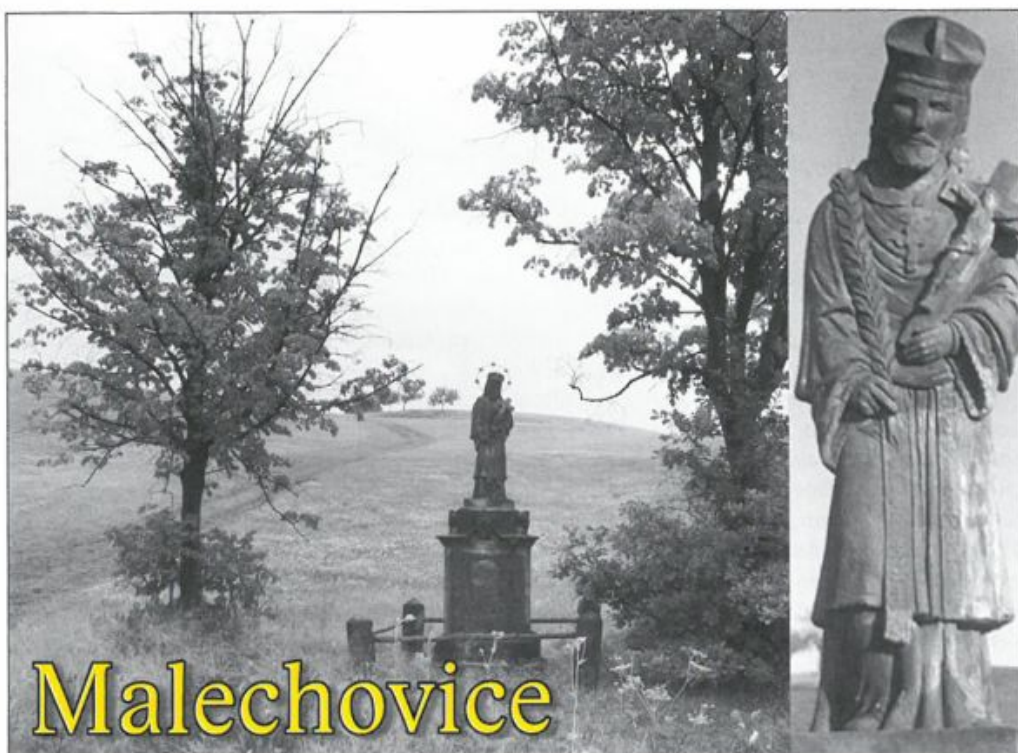
cena 20,- Kč

Přečtěte si... Obec Malechovice • Archeologie • Lidová architektura • Osobnosti • Příroda • Za RNDr. Karlem Samšíňákem
Dobře informovaná jičínská zpravodajská služba • Jičín 1907 a 1908 • Kablíkova sbírka ptactva • Denáry přemyslovských knížat

PRVNÍ PÍSEMNÁ ZMÍNKA

První písemná zmínka o obci Malechovice pochází ze dne 2. června roku 1497, kdy Zdeněk Lev z Rožmitálu, poručník nezletilého Jana, syna Mikuláše Zajíce z Hazmburka (zemřel 1496), prodal panství Janovi ze Šelmberka, nejvyššímu kancléři království Českého, za 20 tisíc kop grošů českých. Panství bylo značně zadlužené vlivem vleklých sporů Mikulášova otce Jana Zajíce z Hazmburka, hlavního představitel Zelenohorské jednoty (založená 28. 11. 1465, zakládajícími členy byli bratři Jan a Oldřich Zajícové z Hazmburka), a českého krále Jiřího z Poděbrad (1458 – 1471). Na uhrazení dluhu byly prodány hrad Kost s poplužním dvorem Semtiny, městečko Sobotka, celé i s předměstími, domy, krčmy a dvory, vsi... Spyšová, Kdanice, Osek, Proseč, Vesec, Nepřívěc, Stěblovice, Libošovice, Rytířova Lhota, Malechovice..., hrad Trosky... Jan ze Šelmberka měl postoupit Janu Zajícovi Budyni a Hasenburk se vším, co k tomu zboží a zámekům náleželo. Tato smlouva proběhla se svolením krále Vladislava II. Jagellonského (1471–1516). Jan ze Šelmberka byl vlastníkem panství do roku 1508. Jeho syn Jindřich ze Šelmberka však příliš dobře nehořádal a postoupil panství kostecké dne 3. května 1524 svému hlavnímu věřiteli Janovi z Bibrštejna „v dluhu 17 000 kop č. a 1500 zl. rýn.“ (Desky zemské větši, dále již pouze DZV, 84 B 26 – B 27).

Jan z Bibrštejna věnoval na svém nově získaném dědictví na Kosti, poplužním dvoru Semti-

Socha sv. Jana Nepomuckého u Malechovic

ny, na městečku Sobotce, vsích Vesec, Nepřívěc, Libošovice, Dobšice, Rytířova Lhota, Malá Lhota, Malechovice, Stěblovice „... s dědinami, lukami, lesy, potoky, rybníky..., kurmi, vajci, robotami, ospy, mlajny, s podacími kostelními...“ (Desky zemské království českého, ..., edice, Praha 1941, s. 44 – 45.) své manželce Anně z Vartenberka „*puol třinácta sta kop gr. pr. č.*“ (Tamtéž). Pokud by spolu měli děti, tak by tento výměr přešel po její smrti na něho a děti. V roce 1541 přidal k této sumě 500 kop gr. pr. č. (Tamtéž). Již po smrti svého muže poznamenala Anna 10. března 1551 tuto záležitost, nechala zrušit tento zápis v deskách zemských a věno v něm zapsané

postoupila Kryštofu z Bibrštejna, bratrovi svého muže, který byl po smrti Jana z Bibrštejna na počátku roku 1551 jediným vlastníkem panství. „*Neb suma její věnní, tj. puol třinácta sta kop gr. č. i s přídavkem, i jiné svršky, a nábytky jsou jí Anně od téhož Kryštofa dány...*“ (Tamtéž).

Kostecké panství se dostalo po Janově smrti do majetku Kryštofa z Bibrštejna, který ale již 15. prosince 1551 umírá. Jeho odkazem přešlo panství do rukou jeho neterim Anně (zemřela 1554), manželce Jana ml. z Lobkovic, Anně (zemřela 1585), manželce Kryštofa z Lobkovic a její sestře Barboře (zemřela 1585), budoucí manželce Viléma Trčky z Lípy (DZV 86 B 12).

Foto: M. Šejn, detail A. Pospíšilová

Jednotlivé díly, po vzájemné dohodě a vyplacení podílů, spojil Kryštof z Lobkovic. Toto panství poté zakoupil v roce 1632 za 150 000 kop míšeňských Albrecht z Valdštejna od manželky nejvyššího kancléře Českého království Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, Polyxeny z Lobkovic, rozené z Pernštejna. Zaplatil pouze 10 000 kop a panství mu nebylo vloženo do desek zemských. Po Valdštejnově smrti v roce 1634 se majetek vrátil opět do rukou Polyxeny z Lobkovic, která jej získala na základě císařské rezoluce ze dne 24. března 1635.

Malechovice jsou sice obec velmi malá, ale její historie je spletitá, často nevystupují jako

kompaktní obec s jedinou historickou linií. V deskách zemských jsou zachyceny trhy drobných částí, týkající se i jednotlivého sedláka. Tato nejednotnost se projevuje po celé období raného novověku, je zachycena v tereziánském katastru, ve vojenském mapování. Zmiňuje se o tom také J. G. Sommer ve druhém díle své knihy i Jaroslav Menci ve svých rukopisných poznámkách k dějinám obce. Tato záležitost se odráží i ve zcela novodobé publikaci jakou je Retrospektivní lexikon obcí ČSSR, 1850 – 1970, z roku 1978.

V roce 1538 prodal Bušek Hubojedský ze Sluh tvrz, dvůr

majetek zabrán. Na základě královské výpovědi ze dne 16. září 1622 byl posmrtně odsouzen ke ztrátě veškerého jmění. Dne 13. března 1623 byl tento majetek prodán královskou komorou za odhadní sumu 3276 kop míš. Albrecht z Valdštejna a připojen ke knížectví frýdlantskému. Zde se Malechovice stávají po roce 1632 kompaktním celkem, ale jednotlivé části žijí vlastním, částečně odděleným životem.

Další část obce je zmiňována v zápise z desk zemských z r. 1543 (dva roky po shoření Desk zemských), kdy se zachovala zajímavá poměrně nesourodá informace, kterou jde jen velmi

la Albrechtu Václavu Eusebiovi z Valdštejna. Jednalo se o hrad Kost, město Sobotku, vsi Březno, Čálovice, Staňkovu Lhotu, Spyšovou, Kdanice, Osek, Lavice, Nepřívěc, Stěblovce, Libošovice, Rytířovu Lhotu, Malou Lhotu, Dobšice, Meziluží, Střehom, Malechovice a další řadu obcí (mezi nimi i městy Bousov) a mlýny Na Dolech a v Lýsku. Prodej proběhl za 150 tisíc kop míšeňských. Zápis měl být po zaplacení vložen do desk zemských, ale ani k jednomu již vlivem následujících pohnutých událostí nedošlo.

Po Valdštejnově zavraždění, 25. 2. 1634 v Chebu, poznali

kých vesnicích sedm kumpanií. Největší rána pro celou oblast přišla v květnu roku 1639, kdy Švédové obsadili Kost a celé panství. Na druhou stranu je ale znám přísný zákaz rabování, což se téměř vždy podařilo prosadit, jak popisuje ve své knize Josef Pekař. „*Poddaný sedlák mohl bezpečně jíti po své polní práci. V srpnu dokonce poručil Banér, že rychtářové mají sedláky přiměti k polním pracem, především k osetí polí, a že se proti neochotným může užíti moci vojenské.*“

Hranice kosteckého panství procházela kolem obce a sestupovala přímo na cestu k Rovni. Těsně před touto obcí zahýbala

a ves Roveň s dalším majetkem Lorenci Šmolcovi ze Šmolcu. (DZ 1 H 1). Smlouvou z roku 1569 prodal Zikmund ze Šmolcu část statku svému příbuznému Kryštofovi. Jednalo se o tvrz Roveň s dvorem poplužním, ves Roveň s ovčínem, zahrady, šest rybníků, louky, také Zámotskou louku, lesy zvané Bakova, stráň nad Nebákovem, stráň za Kouty, sedláka v Malechovicích a druhého Na Třech zubích (tzv. kmetci dvory) s kusem lesa zvaným Hrádek a dva kmecí dvory nad Německými Doly. (DZ 60 F 1, viz příloha). Tyto lokality jsou ještě zachyceny v deskách zemských v zápise k roku 1575 (DZV 18 P 22). Zde se ale již hovoří pouze o vsi Malechovice a na dvoře zv. Na Třech zubích jsou zmiňovány platy na něm závislé. Potom zde samozřejmě figurují i další vsi jako například tvrz a ves Roveň celá, ves Bacov, dvůr Semtiny atd. Později se stala majitelkou panství Anna Kateřina Šliková, manželka Jáchyma Ondřeje Šlika. Ta rok před svou smrtí prodala v roce 1609 tvrz, dvůr, ves Roveň, vsi Malechovice, Bacovy a dvůr kmecí Na Třech zubích Jindřichu Matyášovi, hraběti z Thurnu (DZV 182 O 27), od něhož statky zakoupil roku 1611 Alexandr Debner z Debneru. Ten umírá v roce 1619, ale protože se účastnil stavovského povstání (1618 – 1620), byl mu

těžko vložit do plynulých dějin obce. V této písemnosti je zmiňován Bušek Hubojedský ze Sluh, který své dřívější dědictví v Malechovicích, „*na kterýmž někdy seděl Kubiček*“, (Desky zemské království českého, edice Praha 1941, s. 253/611.) vložil v desky zemské ještě před jejich shořením. Jednalo se o prodej malechovického kmecího dvora s „*dědinami, lukami, kurmi, robotami i se vším panstvím, to vše, co jest tu sám měl a držel*“ (Tamtéž.) Janovi z Bibrštejna a na Kosti za 1500 kop gr. pr. č. dříve zaplacených. V roce 1524 získal Jan pouze malou část obce, patřící místně ke Kosti a později (1543) se mu podařilo oblast částečně propojit. Bušek Hubojedský svůj díl tedy rozdělil mezi Lorence ze Šmolcu (jeden malechovický sedlák) a Jana z Bibrštejna.

TŘICETILETÁ VÁLKA A JEJÍ DŮSLEDKY PRO KOSTECKÉ PANSTVÍ

Původní Kostecké panství mělo pouze jeden dvůr, Semtiny, v době třicetileté války zde existovalo již dvorů pět. Do roku 1632 patřilo panství Lobkovcům, jednalo se o nejvýnosnější dominium v boleslavském kraji. Poslední držitelkou byla Polyxena z Lobkovic, rozená z Pernštejna, která celý majetek prodala

poddání hrůzy třicetileté války (1618 – 1648). Nejprve panství obsadili císařští vojáci, na žně v roce 1634 vpadli do kraje Sasové. Tehdy se na Kostecku vlivem pohnutých událostí vyskytovaly hojně pusté statky (viz následující kapitola). Poddaní prchali do lesů nebo hledali útočiště na hradě. Často přišli o dobytek i obilí. V roce 1635 připadlo panství podle císařské rezoluce z 24. března 1635 zpět Lobkovcům. Poté zakoupil kostecké panství v říjnu 1637 za 160 tisíc kop míšeňských od roudnického vévody Václava Eusebia, knížete z Lobkovic, syna Polyxeny z Lobkovic, hrabě Heřman Černín z Chudenic. Kolem 37 tisíc zůstal dlužen a skoro polovinu získal jako splátku dluhů, kterými mu byl kníže povinován. Cena byla o 10 tisíc vyšší než při prodeji v roce 1632, kdy panství bylo v dobrém stavu.

Od února 1639 bylo na panství ubytováno 80, posléze 111 císařských vojáků. Původně byli umístěni v Sobotce, ale přítomnost tak drahé posádky by způsobila naprostou likvidaci městečka. A tak byla posádka rozložena i do okolních obcí. Všichni se museli podílet na dávkách pro vojáky, jejich koně a dobytek. V březnu a dubnu téhož roku tudy ustupoval generál Gallas se svými pluky, dne 25. března se rozložilo po kostec-

vpravo k Malechovicím. Ty náležely ke Kosti, pouze dvě její drobné chalupy příslušely k roveňskému statku. Roveňská hranice odbočovala ze samého středu Malechovic k lesu Hůře, běžela po jeho dolním okraji směrem k Mladějovu a poté se vracela zpět ke kostecké vsi Stěblovce. Zde na vytyčení hranice je nejlépe doloženo rozdělení obce, která se skládá z jednotlivých různých vzdálených částí.

SITUACE PO SKONČENÍ TŘICETILETÉ VÁLKY

Ukončení dlouhotrvajícího evropského konfliktu přineslo i do českých zemí naději na uklidnění a postupnou stabilizaci politických a hospodářských poměrů.

Situaci po skončení třicetileté války nejlépe dokládá soupis zemědělských usedlostí a půdy z roku 1654 zvaný berní rula. Vznikla šest let po skončení války a sloužila k vyměřování berní (daní). V této době byla majitelkou kosteckého panství Sylvie Kateřina Černínová, vdova po Heřmanu Černínovi, rozená Caretto-Millesimo. Zachoval se následující zápis pro ves Malechovice. Sedláci byli v obci tři: Jan Baček, Martin Buva a Adam Holuška. Všichni vlastnili 30 strychů půdy (1 strych = 1 ko-rec = 0,29 ha). Přesná jsou čísla

Výřez z mapy panství Kosteckého, asi z roku 1750.
Příloha II. dílu *Kniha o Kosti* od Josefa Pekaře

určující, kolik kdo osíval strychů na jaro a zimu: Jan Baček osíval největší plochu, i tak ale využíval k setí něco málo přes jednu třetinu své půdy (8 strychů na zimu, 5 na léto). Ostatní dva využívali půdu k setí stejně, 6 strychů osívali na zimu a 4 strychy na jaro. Všichni vlastnili dva potahy. Kromě Martina Buvy, který měl 3 krávy, chovali ostatní dvě krávy a všichni nahlásili 2 jalovice. Ze zvířat měli sedláci ještě prasata, Jan Baček po třech a ostatní dva po jednom. K menším hospodářům (tzv. zahradníci) patřil v Malechovicích pouze Kryštof Krauz, který choval jednu krávu a jednu jalovici. Katastr ještě zaznamenává jeden pustý a rozbořený statek, zv. Hosovský. Celkem tedy bylo v celé obci 90 strychů půdy, na zimu se z toho osívalo pouze 20 a na jaro 13 strychů, ze zvířat měli hospodáři v obci 8 krav, 7 jalovic a 5 prasat, k tomu disponovali 6 ti potahy. Vedle Malechovic zachycuje Berní rula jako součást stejného panství i Záhorsko. K zahradníkům zde patřil Jan Skořepa, který neobdělával žádnou půdu, ale choval 2 krávy a 1 jalovici. Je zde evidováno pět pustých zahradnických usedlostí - Žďárská, Krakovská, Skořepovská, Kulhanovská a Slavíkovská. Živnosti se v obci v této době nevyskytovaly.

Stejnou dobu zachycuje urbář velkostatku Kost z roku 1648 (NA Praha 183,...). Osedlých bylo v Malechovicích podle této knihy ještě celkem pět. Patří k nim i Jiří Hosa, jehož statek je o šest let později zmiňován již jako pustý. Jan Baczek platil svatojiřský úrok 1 kopu 2 groše, podobnou částku odváděli v tuto dobu i Martin Buwa a Adam Holuška, Jiří Hosa

odevzdával na sv. Jiří 36 a Kryštof Krauz 44 grošů. Na svatého Havla platili všichni stejnou částku jako o půl roku dříve.

Vedle Malechovic jsou v urbáři rovněž rozepsány povinnosti podaných ze vsi Záhorsko, která zde figuruje jako samostatná obec, a o sto let později splynula dílem s Malou Lhotou, dílem s Malechovicemi. Tehdy se i pouhé samoty počítaly za zvláštní osady. Např. samota v Zadním Rovném nebo i Žďánek. Ten býval dříve gruntem v Záhorsku. V urbáři není uvedena ještě ani jedna poustka. K větším sedlákům patřili Jan Žďárský, Kryštof Skořepa a Petr Kulháněk. Na sv. Jiří i na sv.

Havla platili vrchnosti přibližně jednu kopu grošů. K menším vlastníkům patřili Jakub a Matěj Skořepovi a Samuel Slavík. Platby prvních dvou jsou stejné 20 grošů a Samuel Slavík platil po oba dva termíny o 30 grošů více. Celkem je pro celou ves určeno sedm robotních dnů.

TEREZIÁNSKÝ KATASTR

Druhou polovinu 18. století nejlépe charakterizuje tereziánský katastr, jehož definitivní verze pochází z roku 1757. Kostecké panství a roveňský statek vlastnil svobodný pán Václav Kazimír Netolický z Eisenberka, který panství zakoupil v roce 1738. Pastviny byly podle krátkého komentáře katastru špatné a louky měly průměrnou hodnotu, proto si také poddaní pomáhali setím jetele. Katastr uvádí celkem 10 hospodářů, z toho dva sedláci měli půdu v rozloze 30,1–60 strychů (9–18 ha), jeden vlastnil 15,1–30 strychů (4,5–9 ha), čtyři sedláci patřili do skupiny chalupníků s 5,1–15 strychy (1,5–4,5 ha), jeden do skupiny zahradníků s 1,1–5 strychy (0,3–1,5 ha) a malou výměru půdy do 1 strychu měli dva lidé. V obci podle záznamů

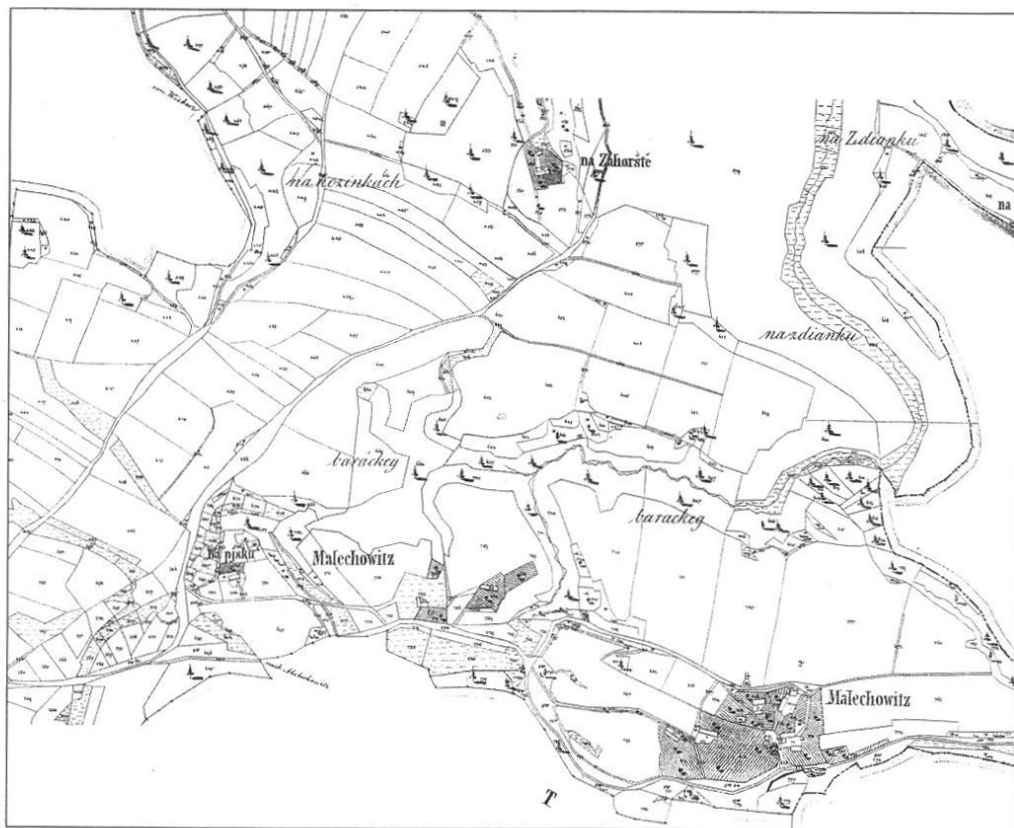
v katastru převládalo domácí předání a dobytčářství. Tři větší sedláci vykonávali robotu s dvojsprežním volským potahem (počet dnů v týdnu katastr neuvádí), tři menší sedláci vykonávali ruční robotu 3 dny a jeden 2 dny v týdnu.

I v tereziánském katastru se objevuje zdvojení obce, tentokrát v rámci jednoho panství (Roveň byla součástí kosteckého panství v letech 1747 – 1792). Vedle výše zmíněného výčtu pro ves Malechovice, jsou zde zachyceni další dva hospodáři a to v části uvedené zvlášť na konci seznamu obcí spadajících do kosteckého panství pod stejným názvem. Tito dva malechovičtí hospodáři patřili do skupiny velikosti půdy 5,1–15 strychů. Povinné robotní dny u těchto poddaných uvedeny nejsou. Dále katastr uvádí jednoho hospodáře na dvoře Ve Třech Zubech, pět v Kozlově a dva v Bacově atd.

MALECHOVICE V PRAMENECH 18. A 19. STOLETÍ

(I., II. a III. VOJENSKÉ MAPOVÁNÍ)

I na vojenských mapách najdeme velmi zajímavé informace, které zachycují danou oblast

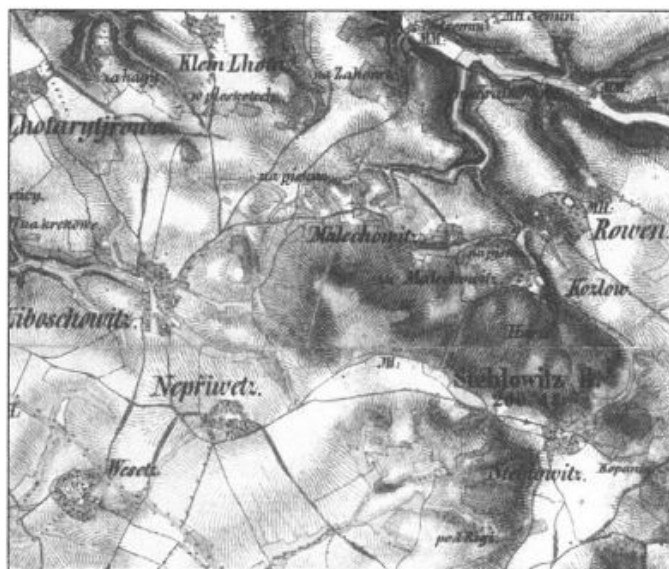

Malechovice na mapě stabilního katastru z r. 1842. Originál uložen v Ústředním archivu zeměměřictví a katastru Zeměměřického úřadu, Praha

a jsou na nich navíc uvedena další data týkající se vybavenosti obce pro možný válečný konflikt. Mapování prováděli důstojníci vojenské topografické služby projíždějící krajinou na koni. Současně s kresbou map vznikala vojenský popis území obsahující informace, které ve vlastní mapě chyběly, např. šířka a hloubka vodních toků, stav silnic a cest, zásobovací možnosti obcí, aj. Jeden důstojník za léto zmapoval až 350 km². Velká pozornost byla věnována komunikacím (rozlišeny podle sjízdnosti, císařské silnice apod.), řekám, potokům i umělým strouhám, využití půdy (orná půda, louky, pastviny atd.) i různým typům budov, jako byly kostely, mlýny apod.

Výsledkem prvního vojenského mapování Jičína, které proběhlo v letech 1763 - 1767, je 6 mapových listů. Jsou zde zachycena jména Maleschowitz a Gaderschawetz u Malé Lhoty, který svým umístěním přesně odpovídá poloze osady Na Ždánku. V boční specifikaci je uvedeno pro Malechovice 8 sedláků, 17 zahradníků a domkářů a 6 koní. Počet sedláků není ale příliš zřetelný. V roce 1757 zde žilo pouze deset rolníků v jedné části Malechovic a dva v druhé. Proto je téměř nemyslitelné, aby v průběhu necelých deseti let přibýlo v obci 12 rolníků. II. vojenské mapování navíc zmiňuje pouze 17 domkářů. Počet sedláků proto můžeme chápat jako přepis a chybnou informaci. Tato kolonka měla pravděpodobně zůstat nevyplněná. Pro Ždánky jsou zde kolonky prázdné. Je pravděpodobné, že číslo zahrnuje celou oblast.

Velmi zajímavý pramen k tomuto časovému období je Kniha přiznávací obce Libošovské sjednocené se vsí Malechovic (Malechowicz) (SOKA Jičín, Berní úřad Sobotka), která datuje situaci k 2. září 1785. Jsou zde detailně popsány výměry všech osedlých. Tento soupis se zpracovával pro potřeby nepanských, ale státních úředníků. Vystupují tu podrobně jednotliví obyvatelé obce a přilehlých oblastí bez ohledu na velikost držby půdy, pouze s ohledem na placení berní. Zarážející u tohoto soupisu je pouze počet osedlých pro samotné Záhorsko. Obec Male-

Malechovice na II. vojenském mapování. Military Survey, Section No. O_5_V Austrian State Archive/Military Archive, Vienna, Laborař geoinformatiky Univerzita J.E. Purkyně - <http://www.geolab.cz>, Ministerstvo životního prostředí ČR - <http://www.env.cz>

chovice čítala 6 osedlých: Matěj Baczek, Jiří Novák, Petr Jeczný, Matěj Rulcz, Jiří Baczek a Václav Jirczák; Ždánky o jednoho méně: Josef Moczek, Václav Hortlík, Jan Kyzivát, Václav Svoboda a Václav Najmann. V Záhorsku se týkaly výměry 19 osob: Václav Šimek, Josef Hortlík, vdova Koczárková, vdova Veselá, Jiří Pelcz, Václav Kunst, Jan Pelcz, Jan Wejnar, Václav Štěpánek, Václav Chrupa, Jan Brizí (dále již Brixí), Jan Javůrek, Jan Šolc, Václav Pecza, Václav Macoun, Jan Legmann, Václav Havlík, Jan Tyrichtr, Jan Veselý. Nejednou se také opakovalo jméno malechovického rolníka i v druhých částech oblasti a obráceně.

Aby situace ve vykládání pramenů byla ještě složitější, dochovala se též Kniha evidenční pozemkové držby dle obcí (SOKA Jičín) zachycující rok 1780. Zde jsou údaje téměř shodné s daty v Berní rule. Jsou zde uvedeni tři větší sedláci, vlastníci 30 strychů půdy, jejichž jména jsou shodná se jmény v katastru z roku 1654: Jan Baczek, Martin Buwa a Adam Holluska. Jedná se o trvale žijící a hospodařící rodiny v obci. Zásadní rozdíl mezi oběma prameny je údaj týkající se výměry využívané plochy půdy. V druhé polovině 18. století využívali již tito majitelé průměrně 23 strychů své půdy. Vedle nich je zmiňována i zahradnická usedlost Kryštofa Krauzy (3 strychy) a pustý a rozbořený Hosovský statek. Nově

je zde připomínáno dalších 5 malých usedlostí. Zajímavé je, že ani jeden z uvedených rolníků zmíněných v Knize evidenční nefiguruje v prameni z roku 1785. Je pravděpodobné, že byli osvobozeni od těchto státních platů, ale k potvrzení nebo vyvrácení této hypotézy chybí další prameny a důkladnější studium těchto knih.

II. vojenské mapování proběhlo na Jičíně ve dvou etapách, západní část byla zmapována v roce 1850 a její východní část o rok později. Zde nastává velmi zajímavá situace. Na této mapě jsou totiž zachyceny Malechovice dvakrát a pod stejným označením Malechowitz. Obě osady jsou téměř vedle sebe, ale v bočním doplňovacím textu jsou již čísla pouze pro jednu z nich. To upřednostňuje domněnku, že druhý název obce je zde jen pro lepší orientaci a přesnou identifikaci druhé části obce. Na druhou stranu se toto „zdvojení“ objevuje téměř v celých dějinách obce. Proto je pravděpodobnější vysvětlení, že se zde opět jedná o dvojí příslušnost Malechovic, kdy její větší část příslušela po správní stránce tentokrát k Libošovicím a menší k Rovni (viz správní členění). Kromě Malechovic je zde dále uvedeno například označení „na Zdianku“, poprvé se tu zmiňuje „Záhorsko“ a také mapa zachycuje na dvou místech označení „na pjsku“. Doplňující informace na kraji

mapového listu udávají k roku 1850 - 17 domkářů, 4 chlévy, pohodlné ubytování pro 8 mužů a 8 koní, což doplňuje chybějící informace Retrospektivního lexikonu (viz správní členění). Nejedná se samozřejmě o sčítání lidu, ale o počet malechovických větších i menších zemědělských usedlostí. V roce 1869 bylo již v obci 20 domů.

Třetí vojenské mapování Jičína proběhlo r. 1877 a jeho výsledky byly zpracovány do devíti mapových sekcí. Zde je již zachyceno pouze označení Malechowitz.

ŽIVNOSTENSKÝ ŽIVOT V OBCI V 19. STOLETÍ

Kolem poloviny 19. století působilo v obci několik živnostníků. Tento následující výčet není úplný, protože vychází pouze z církevních pramenů, jiné podrobnější se k této tematice nedochovaly. V obci působili kolář Václav Šimůnek, tkadlec Václav Štěpánek, krejčí Jan Vaniček, koše a opatky zhotovoval Jan Kůpec. V druhé polovině 19. stol. k nim přibyl švec Václav Pažout, hostinský Josef Macoun (označován i jako šenkýř, 1889), kameník Jan Podobský, tesař František Doškár, který brzy mění živnost na uzenářskou, dále brusíř drahokamů Jan Škopán a dva tesaři Václav Rejman a Václav Brixí. V 80. letech 19. století žila v obci řada zedníků. Jan Klaban pracoval na Kosti, ostatní jsou zapsáni jako zedníci v Malechovicích: Václav Brabec, Jan Novák, Václav Kolář, Jan Kalců a Josef Blažek.

Tri dělníci se podíleli na stavbě železnice. Na novostavbě dráhy Sudoměř - Stará Paka pracoval jako dělník Josef Podrazil, přímo na úseku malechovické dráhy potom Josef Lín a František Krupička.

Zvláštní skupinou jsou hajní, myslivci, revírníci, jak byli tito lidé v pramenech označováni. Ve sledovaných materiálech, zachycujících dobu od r. 1799, se objevuje v r. 1800 nejprve myslivce A. Macoun z čp. 14, který byl již v listopadu uváděn jako revírník. V jeho funkci revírníka jej vystřídal A. Reichl z čp. 1, který je v pramenech zachycen poprvé k roku 1862.

Od devadesátých let 19. století zde figuruje v úzkém časovém úseku větší množství hajných. U tří z nich je uváděno stavení čp. 7. Jak se střídali ve svých funkcích a dělili se o své povinnosti, je prozatím ve stadiu zjišťování dalších pramenů. K roku 1890 je zmiňován hajný Karel Brož. Na konci následujícího roku je již uváděn nový haj-

Macoun, Václav Sedláček, Hynek Donát a František Čuban. Jednalo se o první výzvu, která se týkala pouze mužů do 37 let, dále museli nastoupit Josef Klaban, Josef Dovol a Jan Novák. Následujícího roku opustili obec tři muži: František Novák, Jan Klaban, Alois Tyrychtr, Josef Vrabec a František Blažek. V roce 1916 k nim přibyl Václav

potraviny různé věci, látky na šaty, obuv, cíchy na peřiny, přikrývky na postele, vůbec všechno to, za co mohli vyměnit potraviny.“ (Pamětní kniha obce Malechovické od roku 1925, s. 20–21.) „Řemeslníci nechtěli pracovat, obchodníci prodávat za peníze, jen za potraviny, nastala výměna a o peníze žádný nestál.“ (Tamtéž) Mlynáři mohli mlít obilí pouze na listek, a tak bylo velice obvyklé mletí v noci. V Malechovicích vznikly šrotovniky v čp. 1, 8, 9, kde si lidé obilí sami šrotovali.

Děti ve školách sbíraly kovy, ale i kopřivy, jahodové a ostružinové listy, ze kterého si vojáci na frontě varili čaj. Již první rok války se v obci objevily dvě rodiny polských židů, které přežily v obecní pastoušce. Kuřivo nebylo k dostání, kouřilo se bukové, ořeškové, ale i svačkové listy. V Malechovicích například pan Blažek našel na poli za stohem slámy na černo tabák, což bylo samozřejmě velmi riskantní.

I malechovické obce se týkala válečné půjčky. Tehdejší osada upsala na válečnou půjčku 400 K, ale podílely se i některé soukromé osoby jako Václav Tůma, Josef Kyzivát, Josef Tyrychtr, Václav Dovol, Jan Čuban a Růžena Bryksová. Všichni dali 1000 K a všechny tyto půjčky byly prostřednictvím Františka Mrázka, pokladníka libošovické kampelečky, zase prodány. Na válečnou

SPRÁVNÍ ZAČLENĚNÍ OBCÍ OD ROKU 1850 POČET OBYVATEL

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970 uvádí počty obyvatel v jednotlivých obcích od roku 1850, pro malechovickou obec ale počet obyvatel k tomuto roku zcela chybí. K roku 1869 je v obci již uváděno 115 obyvatel. V roce 1880 vzrostl počet o deset obyvatel a v roce 1890 čítala obec dokonce 137 lidí. Přelom století ale přináší postupný pokles počtu trvale žijících obyvatel. Tak je k roku 1900 registrováno v obci 132 lidí, v letech 1910 a 1921 byl počet stabilní – 118 a roku 1930 klesl až na 103 obyvatele v obci. Velmi nápadný pokles obyvatel je poté po roce 1950.

K roku 1869 uvádí lexikon 20 stavení, v letech 1880 – 1890 přibyl jeden dům a od roku 1900 bylo v obci po celou dobu první republiky i druhé světové války celkem domů 22.

Malechovice byly v roce 1850 osadou obce Libošovice v okrese Sobotka. V letech 1869 – 1921 se změnilo pouze zařazení do jičínského okresu. Blíže neurčená část obce, pravděpodobně oddělená od obce územními změnami a především odůvodněná historickými událostmi, figuruje ve výše zmíněném lexikonu obcí pod stejným názvem jako celá obec. Tato část byla součástí obce Roveň a od roku 1890 se již jako osada neuváděla.

Dne 5. 1. 1925 začala existovat samostatná obec Malechovice. Po strastiplných peripetiích, které jsou popsány v malechovické kronice, se obec vyčlenila z katastrální obce Libošovice. První volba obecního zastupitelstva se konala již 22. března a starostou byl zvolen Václav Tůma.

PRVNÍ REPUBLIKA

V roce 1923 byl zachycen v celé republice velký výskyt mýry mniškové, která zničila mnoho jehličnatých stromů. V této oblasti byl poškozen převážně les „Hůra“. V obci probíhala celá řada nejrůznějších opatření, mezi která patřilo například sbírání housenek školními dětmi.

Hospoda Na Pisku čp. 13

ný Josef Tyrychtr. V roce 1897 je v čísle popisném 7 uváděn již jako hajný Josef Kůna. To jsou jména týkající se domu čp. 7. V roce 1900, o měsíc později od posledního uvedeného data, je již zmíněn Jan Havelka, hajný v Malechovicích čp. 15, kterému se tehdy narodil syn Stanislav. To je také poslední informace k malechovickým hajným. V roce 1906 podali malechovičtí občané žádost na změnu honebních poměrů, což bylo o pět let později definitivně zamítnuto.

ŽIVOT V OBCI NA POČÁTKU 20. STOLETÍ PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

Důležitým momentem v životě každé obce bylo vybudování železnice. Největší zásluhu na jejím vybudování na Sobotek měl poslanec rakouského Říšského sněmu, český politik Jindřich Maštálka (22.2. 1866, Sobotka – 9.9. 1926, Domousnice). V obci je zastávka společná i pro sousední obec Roveň. První vlak projel obcí 28. září 1906.

Po vyhlášení první světové války dopadla na obec řada nepřijemných a těžkých povinností, které s novou situací souvisely. Počátkem srpna byl odveden jeden kůň z vlastnictví pana Dovol. Dne 31. července 1914 byla nařízena všeobecná mobilizace. Z obce narukovali: František

Tůma, Josef Kyzivát, Jan Briksí, Petr Valtr a František Macoun. V roce 1917 byli odvedeni a téhož roku narukovali Josef Blažek a Josef Sedláček. Josef Sedláček hledal v Korutanech svého bratra Václava, přešel frontu a byl postřelen do nohy. Posléze byl vyšetřován jako zrádce, ale zachránilo jej vyhlášení republiky 28. října 1918. V roce 1917 narukovali: Václav Tůma, Josef Kyzivát, Jan Briksí, Petr Valtr a František Macoun ze Zápoli.

Malechovické hospodářství čp. 12

Posledního roku války byli odvedeni Josef Doškář, Jan Blažek, Jan Novák a František Doškář.

Během války probíhal v obcích čilý výměnný obchod. Lidé měnili za jídlo vše, co měli. „... obilí, brambory, třeba po několika kilech a nosili na výměnu za

půjčku přispívali především ti, kteří měli na vojné syna, nebo sami majitelé usedlostí, kteří se chtěli dostat domů na zemědělské práce.

Z této obce pocházeli i dva legionáři: František Tyrychtr a František Blažek.

V roce 1925 byla osada Malechovice odloučena od Libošovic. Rozluka obce, respektive vyměření hranic, stála 1 500 Kč. Věřící patřili pod libošovickou faru. Školní přírážky obec platila školám v Libošovicích a Rovni, ročně se jednalo přibližně o 700 K, z toho libošovická škola požadovala průměrně kolem 600 K ročně.

V době první republiky působil v obci hostinec Františka Ma-

klad po deseti korunách v roce 1932 získaly od obce příspěvek slepé děti v Praze, Masarykova liga proti tuberkulóze a byl vydán příspěvek na sociální péči obecně. V roce 1937 přibýly příspěvky například na Červený kříž a Klarův ústav slepců. V roce 1932 se budovala obecní knihovna, kupovala se nová skříň a nová prkna. Celkem toho roku obec přispěla na knihovnu necelých 300 K.

zastupitelstva, kde bylo usneseno, aby se všichni jeho členové dostavili na tuto slavnost v plném počtu.

Dne 19. května 1935 se konaly volby do poslanecké sněmovny i senátu zároveň. Počet voličů byl velmi vysoký, do sněmovny a senátu se nezúčastnili voleb pouze dva lidé. Vítězem byla vždy s velkým náskokem republikánská strana a za ní se umístila strana sociálně demokratická.

KONEC TRICÁTÝCH LET 20. STOLETÍ A DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

Od třicátých let vydává obec finanční částky na zajištění bran-
né výchovy, motorizaci k obran-
né vlasti, na bezpečnost apod. V roce 1936, dne 13. července, proběhlo i v obci vlivem napjaté mezinárodní politické situace poplachové cvičení protiletectvého útoku. Po zazvonění místního zvonku byla zapálena otep slámy, která představovala hozenou bombu. Úkolem hasičské služby bylo hasit požár pískem a samaritánsky ošetřovat první zraněné. Byla vytvořena i poplachová stráž, která měla za úkol sledovat jičínskou, mladějovskou a soboteckou sirénu.

V roce 1937 přispívala obec Osvětovému sboru v Sobotce na pamětní desku padlým legionářům, která byla odhalena 20. června téhož roku na stěně okresního domu (dnes zdravotní středisko). O rok později byly silné mrazy a sněhové vánice. Dne 25. ledna zazářila v noci velká polární záře. „Obloha byla krvavě zbarvena, jakoby celý svět hořel.“ (Pamětní kniha ..., s. 103.) Tento rok se objevila i dobytka zvaná slintavka a kulhavka, která postihla zdejší oblast během září a listopadu.

Koncem roku byli již dva místní obyvatelé, František Semecký a Václav Drapák, povoláni do pracovního tábora v Jičíně. Se začínající válkou se opět na obec sesypaly nové zatěžující povinnosti – dodávky, šetření, zákaz libovolného užívání potravin apod. V obci byla vytvořena pohotovostní stráž ČPO. V létě byli hlídkou pověřeni hasiči a po žních je vystřídalí malechovičtí občané. V zimě potom působila hlídka o dvou mužích v obecním domku. V roce 1941 přišla obec

o zvonek zavěšený na lipě Jana Nováka, který byl po provedení důkladného soupisu všech zvonů zrekvírován. Téhož roku musela obec podle nařízení z 23. srpna přispět na dětský internát německých dětí umístěný v Jičíně a to částkou 141,70 K.

V roce 1940 se Obecní zastupitelstvo usneslo souhlasit se vznikem Lidové školy hospodářské v Libošovicích a připojit se k jejímu obvodu a tím i hradit požadované náklady související s vydržováním školy. Ještě před válkou několikrát obec odmítla přiškolení ke stejné zaměřené škole v Sobotce.

V roce 1941 se začala projednávat elektrifikace obce. Obecní představitelé však tento návrh jednomyslně odmítli s tím, aby tato záležitost byla odložena na příhodnější dobu. V roce 1942 ale obec souhlasila s elektrifikací Zápolí. O rok později Zemský úřad v Praze schválil projekt elektrizace do Nebákova přes samotou Zápolí. V srpnu 1944 byla schválena částka 60 000 K, kterou požadovala elektrárna v Dražicích. Částku 40 000 K si obec vypůjčila a zbylou část zaplatili rovným dílem malechovičtí občané Josef Dovol, František Čuban, Josef Tůma a Růžena Kolářová.

V roce 1942 se obec snažila získat stokorunovou částku na vysázení olši k upevnění břehu na „Ohradce“.

Dne 16. května 1943 předkládal starosta obce obecnímu zastupitelstvu řadu návrhů na zavedení dávek a poplatků, které by přinesly ve válečné době peníze do obecní kasy. Všechny záležitosti byly přijaty stejným počtem hlasů, šest ze sedmi zastupitelů hlasovalo pro jejich přijetí. Byly tedy schváleny nové obecní dávky ze psů, z používaných místností, z nápojů, ze hry v karty, v domino, na kulečnicku a v kuželky, obecní poplatky na používání veřejného obecního místa a za úřední úkony.

Koncem roku 1943 starosta předložil ke schválení stanov zdejšího hasičského sboru. V únoru následujícího roku se měl vytvořit fond, který by tvořily dary oslovených firem, a byl k dispozici sboru. V dubnu ale museli hasiči očistit a vrátit hasičskou stříkačku, protože v obci se nenašlo vhodné místo pro její

Malechovice - Žďánek - Současný stav

Foto: H. Macháčková 2009

couna a s dobyt看 obchodoval J. Ort. Kroniku obce doplňuje Adresář okresní správy politické v Jičíně z r. 1927 o další živnostníky. Jsou zde uváděni dva tesaři František Doškár a Karel Janků, obuvník J. Ort zde vystupuje i jako řezník. Kromě nich je zde zapsáno 8 dělníků. V církevních pramenech dále figurují: truhlář Václav Drapák a švadlena Anna Kovářová. V roce 1945 zemřela Zdenka Nováková, u které bylo napsáno pouze soukromnice. V obci dále působil Josef Lin, který byl strážmistrem tratě v Malechovicích.

V roce 1928 postihlo obec i celé její okolí silné krupobití. „Kroupy padaly místy ve velikosti slepičího vejce, v půl hodině byla veškerá úroda zničena místy úplně.“ (Pamětní kniha, cit. dílo).

Během první republiky platila obec řadu plateb za nej-
různější výkony. Zajímavé jsou například platby za výkony pohodnické. Tak například za rok 1933 zaplatila obec pohodnému Františku Kolnerovi ze Sobotky za šest pochůzek při revizi známkování psů celkem 60 K. V této době obec každoročně přispívala na nej-
různější organizace sociálního a zdravotního charakteru. Tak napří-

Důležitou událostí bylo pro celé okolí odhalení památníku PhDr. Janu Bedřichu Novákovu, řediteli Archivu země české v Praze. Slavnost proběhla dne 2. června 1935 v letním domě rodiny Novákových z Prahy Na Žďánku v čp. 11 a zúčastnilo se jí velké množství lidí. Do památníku byl uložen popel zesnulého a promluvila tu řada významných osobností. O této slavnosti se jednalo na schůzích Obecního

Památník PhDr. J. B. Nováka

uložení. V únoru 1945 bylo zamítnuto i poskytnutí místa na hasičské cvičišti.

V květnových dnech roku 1945 přešla z turnovského okresu přes Podsemín, Malechovice na Libošovice Rudá armáda. Dne 26. května převzal Národní výbor v Malechovicích do své správy dosavadní Obecní úřad a zajišťoval plnění všech jeho dosavadních povinností.

Mgr. Hana Fajstauerová

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA:

Adresář politického okresu Jičínského 1907.

Adresář okresní správy politické v Jičíně 1927.

Bílek, T. V.: *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618. I. díl, Praha 1882; II. díl, Praha 1883. Cestička k domovu, red. K. Bílek a A. Pospíšilová. Libošovice 2003. Nováková, E.: Čtení o Ždánku.*

Pekař, J.: Kniha o Kosti, II. vydání. Praha Melantrich.

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR, 1850 – 1970. Praha 1978.

Sommer, J.G.: Das Königreich Böhmen, statistisch – topografisch dargestellt, Bunzlauer Kreis. Prag 1834.

SOKA Jičín, Farní úřad Libošovice, kniha 10, kniha 12 (Kniha přifařených osady libošovické od 1860), kniha 13 (Seznam výrostků 1864 – 1871).

SOKA Jičín, Obecní úřad Malechovice, fasc. 1, kniha 2.

SOKA Jičín, Berní úřad Sobotka, neuspořádaný materiál.

SOKA Jičín, Písemná pozůstalost Jaroslav Mencl, 1893-1971, kart.3.

Národní archiv Praha, Desky zemské větší, DZV.

NA Praha 183, SM - urbáře, odhady a inventáře, Kost, 15. - 18. st. Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae, Pozůstatky desk zemských království českého roku 1541 pohořelých, sv. II, edice. Praha 1872.

Desky zemské království českého, řada I., kvaterny trhové, sv. 1, kvaterny trhové černý, 1541 – 1542, Praha 1941, edice, zprac. Anna Vavroušková.

Desky zemské království českého, řada I., Kvaterny trhové, sv.2, edice. Praha 1941. Kvaterny trhové běžný červený, desky zemské č. 4. Berní rula, sv. 8 – 9, kraj boleslavský, edice. Praha 2001.

Tereziánský katastr, svazek 1, rus-tikál, edice. Praha 1964.

Pamětní kniha obce Malechovic-ké od roku 1925.

POVÁLEČNÉ MALECHOVICE

Blížící se konec II. světové války napjatě sledovali a očekávali v jarních měsících roku 1945 také občané Malechovic. Členitý ráz krajiny s roztroušenými samotami poskytoval úkryt ruským zajatcům. Potřebné zázemí a potraviny nacházeli Na Záhorsku u Nováků. U Blažků byl hostem Kosta, u Kyzivátů Viktor. Doslova součástí rodiny se stal u Čubanů mladý Australan Charlie Elis. Do lesních skrýší jim nosila jídlo i mlynářka paní Skálová z Podsemína. Blížící se fronta dodávala všem

odvahu. Kronikář pan Kyzivát zaznamenal tuto příhodu: V měsíci dubnu partyzáni vypracovali plán pomsty příslušovači Němců vrchnímu strážmistovi Vackovi z Mladějova. Zajali ho při prohlídce na kopci u Nováků v čp. 6. Dva dny byl přivázán v lese ke smrku nedaleko Nebákova. Všichni se pak obávali následků, naštěstí na odvetu už čas nezbyl. Pan Jaroslav Týrychtr si pamatuje, jak partyzáni kolem jejich domu čp. 1 Na Záhorsku vedli zajatého Němce prosícího o milost. V lese ho pak nemilosrdně zastřelili. Podle osobního vyprávění paní Věry Flanderkové, rozené Skálové z Podsemína, tehdy čtyřleté holčičky, přijela spousta vojáků do jejich mlýna z prudekého kopce od Semína. Zastavilo se u nich i hodně vozíků tažených koňmi, i jezdci na

koních, byl jich plný dvůr. Seděli s rodiči doma v kuchyni, někteří dojatě se vzpomínkou na své děti chovali malou Věrušku a její sestřičku Lidušku na kolenou.

Jednotné zemědělské družstvo Malechovice bylo založeno 2. září 1952. Těžké začátky společného hospodaření, velká dřina s nepatrnou odměnou, tak vzpomínají dosud žijící zemědělci na uplynulá léta. V roce 1956 se začal svážet materiál a o rok později byl postaven kravin. Ukryt v závětrří stojí, nyní prázdný, do dnešních dnů. Poskytl místním možnost zaměstnání v těsné blízkosti domova. V roce 1959 byla svépomocí zbudována obecní váha a poblíž kravina postavena vodárna. Ve větší hospodářský celek se po deseti letech existence, v roce 1962, sloučilo JZD Malechovice s Libošovicemi.

Samostatnou správní obcí přestaly být Malechovice v roce 1964 přičleněním k sousední větší obci Libošovice, později nazývané středisková. V roce 1982 byla zrušena v Libošovicích základní škola, postavená přesně před sto lety v roce 1882. V té době žily v Malechovicích už jen dvě školou povinné děti, vlakem dojížděly za vzděláním do Sobotky.

Jednotlivá čísla popisná mají svoji vlastní studnu. Velkou výmožeností se stalo v r. 1968 Na Záhorsku pro Týrychtrovi z čp. 1 a Sedláčkovi z čp. 14 zavedení vodovodu. Stejně pohodlí se dočkali i Novákové z čp. 6 a Tomsovi z čp. 7 v „centrálních“ Malechovicích. Rekreační bazén u Kozderků, který je součástí domu čp. 6 dnes, je pamětníky obdivovaným pohádkovým zázrakem.

V Malechovicích nebyl nikdy obchod. Na nákupy se chodilo nebo jezdilo do Libošovic nebo na Roveň, širší sortiment nabízel Sobotka a další větší města. Občané samostatné obce Malechovice se scházeli v čp. 21, v obecním domku pod tratí, všeobecně nazývaným „Pastušina“. Konaly se zde schůze, byla tu knihovna a v roce 1957 dokonce i první televize s maličkou obrazovkou. Když byl v roce 1973 obecní domek prodán pro rekreační účely, stala se bývalá hospoda Na Písku, čp. 13, jediným místem pro společná

Rodina Kyzivátova ze Záhorska čp. 9 s partyzánem

Malechovická slavnost v roce 1945

setkávání. Konaly se tu výroční schůze JZD, hasičů i myslivců, oslavy MDŽ i Silvestry. Hasiči z Libošovic venku před hospodou zbudovali jeviště s dupandou na pořádání populárních letních karnevalů. Hrál se zde také divadlo, poslední v roce 1983 Klicperův Ženský boj. Pohostinné vstřícnosti rodiny Macounovy využívají tradičně naši přátelé chataři. Spojené osady údolí Žehrovky a Nebákova, tzv. SOÚN, tady po řadu desetiletí pořádají Trampské hry, start a cíl tady má populární jarní Habánův pochod, koncem srpna se konají oblíbené táboráky na rozloučení s létem. Hospoda Na Pisku se stala vyhledávaným místem i pro přátelská setkávání posledních let.

Železniční zastávka Malechovice – Roven byla s nově vybudovaným perónem otevřena 2. července 1908. Zpočátku bez

spojení v Libuni na Jičín, Turnov a Starou Paku. Náš vláček, větší jen jeden vagon, projíždí romantickou krajinou. Jsme tomu rádi a věříme, že to tak zůstane i nadále.

Hlavním dopravním prostředkem se stala v posledních letech auta. Silnice, vybudované pro koňské povozy, trpí nadměrnou zátěží. Pečlivá péče cestářů, kteří udržovali a opravovali štěrkem pokryté vozovky, zajišťovali odtok vody do příkopů, sekání trávy a ošetřování stromů vysázených podél silnic, je nenávratně pryč. Topoly vysázené před 50 lety a lemující silnici jsou čas od času ošetřeny ořezáním spodních větví, některé stejně jako staré ovocné stromy pokáceny. Aleje a stromořadí jsou součástí kulturní krajiny. Proto máme v Malechovicích zasázeny od roku 2007 podél silnice mladé jeřáby obecné.

Pohádková jízda parního vlaku 16.9.2000

MALECHOVICE SOUČASNÉ aneb chvála domova

Dětství je ostrov, na který se vracíme po celý život...

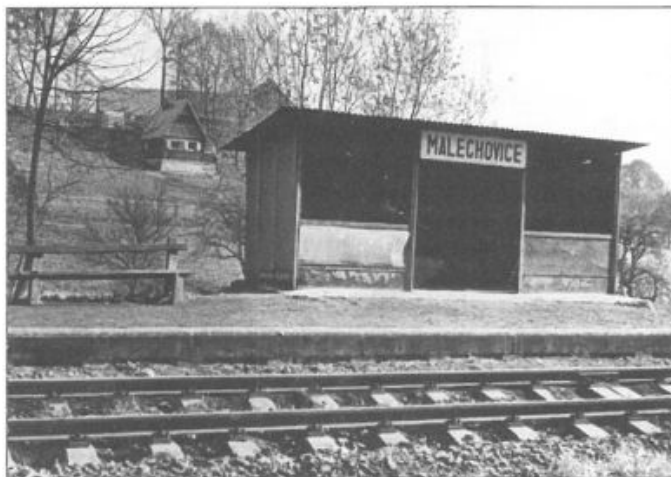
Internet nabízí zájemcům o dění v Malechovicích současných i minulých řadu zajímavých údajů. Webové stránky www.malechovice.cz vytvořila v r. 2007 a pravidelně je aktualizuje Veronika Vildmanová. Informace jsou rozděleny do tematických okruhů Lidé, Místa, Čas, Obrazem, Slovem, Za humny, Odkazy, Archiv. Bohatá fotodokumentace zaznamenává prožité události, nové pozvánky upozorňují na aktuální dění.

28. září 2006 jsme důstojně oslavili 100. výročí zavedení železnice do našeho kraje a obce. Při té příležitosti se konal za velkého zájmu občanů všech věkových kategorií I. Sjezd rodáků a přátel Malechovic. Přesně za rok, na sv. Václava, jsme pro velký zájem o společná setkávání připravili I. Filmový festival. Starodávna hospoda Na Pisku znovu ožila. Promítaly se filmy o Českém ráji. Díky libošovickým myslivcům si opět přišli na své milovníci zvěřinových hodů, zpívalo se a vzpomínalo. Přátelský duch pospolitosti nás přivedl na myšlenku založit Občanské sdružení Malechovice. I. Valná hromada se konala 18. 5. 2008. OSM spojuje sousedy, rodáky a přátele obce Malechovice. Je dobrovolným, neziskovým sdružením občanů, kteří usilují o zachování a rozvoj přírodního, historického, kulturního a sociálního prostředí v obci Malechovice a v regionu Český ráj.

Přestože většina mladých odešla za prací do měst, do Malechovic se rádi vrací na víkendy

a dovolené. Přibýlí i noví chalupáři, trvale přátelské kontakty udržujeme s chataři sdruženými do SOÚN (Spojené osady údolí Žehrovky a Nebákova). První velkou akcí Občanského sdružení Malechovice byla oslava 100. výročí vybudování železniční zastávky Malechovice. Ve spolupráci s Nadačním fondem Jičín – město pohádky byl na závěr 18. ročníku festivalu vypraven z Jičína do Malechovic pohádkový historický vlak, který přivezl z pohádkového města děti a dospělé, malé i velké čertíky, aby se společně s mnoha místními i vzdálenými hosty zúčastnili právě a nefalšované „Čertovské svatby“. V neděli 14. září 2008 se to v Malechovicích opravdu čerty jen hemžilo. Pěkně opravená jubilující zastávka byla slavnostně vyzdobena v malechovských zelenobíložlutých barvách. Účastníci čertovské svatby, sešlo se jich ke čtyřem stovkám, dostávali na památku novou pohádkovou omalovánku Jana Sobotky „Jak Malechovice skrz Alenčinu čertovskou svatbu k slávě přišly“. Půvabnou pohádku nakreslenou výtvarnicí Hanou Pýchovou z Lomnice nad Popelkou si mohli návštěvníci a cestující prohlédnout přímo v čekárně na zastávce. Dramatizaci pohádky obohatily program děti z Divadelního souboru Korálka z Dětenic.

Dne 15. listopadu uspořádalo OSM společně s Obecním úřadem v Libošovicích Svatomartinské setkání se světýlky. V hotelu Český ráj v Libošovicích nejprve zahrály dětenické děti znovu malechovickou čertovskou pohádku. Poté byla slavnostně uvedena nová kniha

Železniční zastávka Malechovice

čekárny. Později, přesný datum jsem nezjistila, byla postavena dřevěná. Ta sloužila cestujícím až do roku 1967. Zchátralou a poničenou neukázněnými cestujícími a návštěvníky, vandalové si tam topili i ohýnek!, nahradila čekárna nová, plechová. Také tento bytelný úkryt před nepřízní počasí byl v průběhu let několikrát poničen. Skleněné průhledy byly rozbity, plechové stěny pomalovány, lavičky zdemolovány. 100 let železniční zastávky jsme oslavili dne 14. září 2008 příjezdem historického vlaku a celodenním kulturním programem. Plechová čekárna byla nově natřena, betonový povrch opraven, zabudovány nové lavičky a odpadkový koš. Počet cestujících klesá v přímé souvislosti s nevyhovujícím jízdním řádem bez návazného

Malechovice se staly dějištěm natáčení několika filmových epizod. Filmy Kohout plaší smrt, Viola, televizní seriál O ztracené lásce přináší v konečné podobě jen několik záběrů lokalizovaných v místních exteriérech, které znamenají jen zasvěcený divák.

V roce 1984 a 1989 projel naší obcí známý cyklistický Závod míru, pravidelně každý rok projíždějí dlouhé kolony veteránů motocyklů, automobilů, nepříjemný ruch způsobují moderní čtyřkolky. V roce 2000 vedla přes Malechovice trasa Turistického autobusu. Chodit pěšky je však stále ten nejlepší způsob, jak vnímat půvabnou krajinu Českého ráje, do které je naše malá obec jako skromný klenot vsazena.

historika Karola Bílka Malé dějiny Sobotecka. Po besedě a autorské autogramiádě se vydal na cestu do Malechovic průvod s lampiony. Na třicet vytrvalců dorazilo až na Novákův kopec, aby společně slavnostně vytyčili střed obce vyznačený nově instalovanou lavičkou. Toto magické místo s výhledem na Trosky, Krkonoše, Vyskeř, Ještěd, Střeleč a Prachovské skály se stalo v pravé poledne 1. ledna 2009

Letecký snímek Malechovic z roku 2004

svědkem historicky prvního novoročního setkání Malechovických obyvatel.

Letošní 120. výročí usazení sochy sv. Jana Nepomuckého, našeho patrona Jánečka, do zátčky u silnice je další vhodnou příležitostí k setkání nás mnoho starousedlíků s mnoha rodáky a přáteli na I. Svatojánské pouti.

Alena Pospíšilová

kronikářka obce Malechovice.

Archeologie

Malechovice patří k menším sídlům severozápadní části Jičínska. Byly založeny ve velmi členité krajině pískovcových plošin a údolí s drobnými vodotečemi. Pro založení vesnice musely být v místě základní podmínky: noví osadníci potřebovali dostatek tekoucí - tj. zdravé vody, dostatek dřeva a možnost trvalé obživy. Zemědělský způsob obživy limitovala nadmořská výška spolu s průměrnou roční teplotou. Pro tuto část Jičínska je to nadmořská výška nad 300 m n. m. a průměrná roční teplota 7° C. Pozemky jsou na podloží opuk, které jsou plošně překryté pískovci a sprašovými hlínami. Spraš je lehce obdělávatelná tam, kde nebyla trvale zavodněná a opakovaně zaplavovaná. Pro středověk i pravěk je oprávněný předpoklad větších ploch lesů než v současnosti, dřevo bylo nejen základním zdrojem energie, ale i stavebním materiálem. Další možnou podmínkou pro založení vesnice byla tzv. klimatická optima. Tj. v porovnání se současným klimatem bylo tepleji a sušěji. Krajina byla prostupnější a vegetačně rozmanitější. Zvětšila se tím plocha využitelná např. k pastvě, sběru plodin a těžbě dřeva. Nejintenzivnější a nejdelší klimatické optimum nastalo v 6. a v první polovině 5. tisíciletí př. n. l. Tehdy byla celá střední Evropa osídlena nositeli prvních zemědělských kultur. Tito lidé procházeli celou českou kotlinou nevyjímaje i její kopcovité či horské části. Na Jičínsku to platí zcela zřetelně právě v mladší době kamenné

(neolitu). Jeho severovýchodní a severozápadní část nadmořské výšky nad 300 - 350 m n. m. byla zdrojovou oblastí pro nositele kultur s keramikou lineární i vypíchanou, kteří zde při těžbě dřeva nechávali poškozené a dále již nepoužitelné kamenné nástroje. Jejich vesnice byly zjištěny na celé zbylé části Jičínska v místech, kde byla jejich pole a pastviny a příznivější podmínky pro jejich trvalý pobyt.

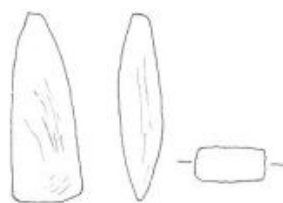
I na katastru Malechovic byl nalezen takový kamenný nástroj. Kromě inventárního čísla 902 je na něm nápis „nalezeno v Hájků na poli p. Landovského 1942“. Nález byl původně označen jako Roveň. Lokalizace pole p. Landovského je obtížná pro současnou existenci několika nositelů tohoto jména v polovině 20. století. Za velmi pravděpodobné místo nálezů považují v současnosti zatravněnou plochu mezi východním okrajem Malechovic a západním okrajem katastrálního území Roveň. Je to místo ohraničené na severu a východě pramenitým vodou, potokem a rybníkem. Svažuje se k jihu a od převládajících směrů větru a srážek je chráněno převýšením terénu. Je to místo možného sídliště nositelů jedné z kultur mladší doby kamenné. Potvrzení tohoto předpokladu ovšem vyžaduje nálezy např. střepů nádob při jakýchkoli zemních pracích na uvedeném místě.

Kamenná sekerka je šedozelené barvy se zřetelným vrstvením tmavých šedozelených a světle hnědošedých vrstviček. Tento kámen byl označen jako amfibolový rohovec a jeho zdro-

jovou oblastí je Jistebsko a jeho blízké okolí na Jablonecku. Tam byly zcela nedávno objeveny povrchové doly a doklady těžby a opracování tohoto kamene, který byl distribuován do severní poloviny Čech a severně od nich v 6.- 5. tisíciletí př. n. l. Objem těžby byl značný, na Jičínsku je z tohoto období 99,9 % broušených kamenných nástrojů z amfibolu, amfibolu (metabazaltu) a především amfibolového rohovce. Posledně uvedený kámen je buď kompaktní či velmi jemně zrnitý - tj. nejvyšší kvality, nebo jemně páskovaný - tj. horší kvality. Sekerka z Malechovic je dlouhá 105 mm, pod ostrím široká 45 mm, maximální tloušťka ve středu sekerky je 23 mm. Ostrí, tyl a dvě obvodové plochy jsou velmi hladké, nástroj byl vyhlazen pískovcovými brousíky a hladítky. Plocha jedné z podstav je barevná, byla plošně obrousena na vrstvičky světle šedohnědé a tmavě zelené. Nástroj je této velikosti a opracování byly nejspíš používány na opracování dřeva, v souborech broušených

doby klimaticky nepříznivých zakládány nové vsi - vrchnost se snažila zvýšit své příjmy z majetku do té doby nepřilíh výnosného zakládáním nových vesnic, stavbou hospodářských dvorů, rybníků a pivovarů. Po skončení teplé oscilace nejdříve v první polovině 16. století většina těchto nově založených vesnic opět zanikla. A další pak zanikaly ve válečných událostech třicetileté války. Existenci Malechovic v první polovině 16. století potvrdily v roce 1996 nálezy střepů nádob a zlomků kamenných kachlí v rýhách pro telefonní kabely.

Doosídlování současného katastrálního území Malechovic jednotlivými hospodářskými usedlostmi potvrzuje do současné doby existující osada Ždáněk, která byla původně statkem patřícím k osadě Záhorská. Ves Záhorská je uváděna k roku 1648 jako vesnice severně od Malechovic ve stejnojmenné poloze. Dnes je zde jen několik domů. Na místě zvaném Dovolův kout (severně od Ždánku) stál nejspíš další samostatný dvůr. Parcelace pozemků zde signalizuje existenci systému polí - plužiny v přibližně kruhové kotlině. Všechna tato sídla byla postavena na pískovcové plošině překryté sprašovou hlínou. Nadmořská výška mezi 300 - 338 m n. m. neumožňovala plošné využití pozemků jako pole pro plodiny s delší vegetační dobou nebo s vyššími nároky na teplo. Pod severním okrajem tohoto území protéká řeka Žehrovka, která je hranicí Jičínska i krajiny osídlené v klimatických optimech pravěku i středověku.

Nákres broušené kamenné sekerky z mladší doby kamenné.

kamenných nástrojů jsou téměř vždy nejpočetnější. Obloukovitý břit sekerky je jemně otlučený, na všech plochách jsou drobná poškození odpovídající místu nálezů na poli.

V závěru 15. a první polovině 16. století byly na místech do té

Obec Malechovice představuje systém rozptýlené či hromadné vsi. Její zástavba není plánovitě seskupena do více méně pravidelného půdorysu, ale vyznačuje se spíše uvolněným půdorysem se shlukovou zástavbou, který si vynutilo nerovné utváření terénu a průběh komunikace. Jednotlivé domy stojí v nepravidelných vzdálenostech od sebe, tvoří spíš propojený systém samot (Záhorsko, Na Pisku, Tři zuby, Na Ždánku, Na Záhorce, Zápolí) připojených k původní osadě malechovické.

Typologicky náleží malechovické roubené stavby do regionu roubeného domu severovýchodních Čech, ve kterém se nejvýrazněji vyprofiloval okresek pojizerského domu s působivými patrovými stavbami, zasahující celé území Českého ráje (mezi Turnovem, Železným Brodem a Jičínem).

Oblast patrového roubeného domu se zde postupně formovala vlivem městské zástavby již od 16. století. Od 2. poloviny 18. století se pak ustálilo pojetí dřevěných štítů a roubených patrových staveb jako takových. Pře-

Lidové stavitelství Malechovic

Lomenice sestávaly pravidelně ze dvou až tří vodorovných, dále členěných pásů u bohatších usedlostí, menší chalupy mívaly lomenice jednodušší. Trojúhelník štítu ve vrcholu často zkracovala strmá valbička skrývající záklopové prkno s nejrůznějšími nápisy o stavebníkovi, nebo majiteli domu, s náboženskými průpovídkami spolu s letopočtem vystavění.

Z malechovických chalup se nedochoval žádný nápis, pouze datace několika z nich. Jednotlivá pole lomenice byla skládána ze širších prken překládaných přes sebe záklopovým způsobem, a to ve svislém i v šikmém uspořádání. Na konci 18. století byla zdobnost lomenic na Sobotecku dovedena k nevídané malebnosti a optické bohatosti tím, že vrchní vrstva prkenek byla vykrajována do členitých obrysů propojovaných širokými obloučkovými vlysy pod bohatě profilovanými římsami.

filovanými římsami oddělovaly pásy lomenice, jednotlivá pole lemovaly ozdobné lišty někdy skládané do vějířků.

a do sklepa, třetím dílem byla komora, případně dvě komory přístupné ze síně sdruženými dveřmi. Roubení domů bylo důsledně viditelné a vyznačovalo se vysokou kvalitou provedení, později se ličilo bílou barvou nebo opatřovalo hliněnou omázkou - kožichem. Chlévy, čas-

Malechovice - statek čp. 4

Štíty malechovických domů nebyly natolik zdobné jako v Sobotce nebo v nedalekém Vesci. Dodnes se v pozměněné podobě zachoval patrový pavlačový dům usedlosti čp. 2 v Malechovicích pocházející z roku 1816, se subtilními vyřezávanými sloupky pavlače. O něco starší patrový dům (z roku 1806) stával v usedlosti čp. 4 (Jiří Trejbal, Z historie nápisů na stavbách Sobotecka, 1970), jeho lomenice byla dvoupásová, zkrácená valbičkou.

Ve dvoře proti obytnému domu dodnes stojí roubený špýchar na vyšší podezdívce z pískovcových štuků. Dvě obilní komory jsou přístupné zdvojenými dveřmi po vnější pavlače. Ze Ždánku svítí do okolí roubení patrového domu čp. 11/28. Dobové fotografie nám dokládají, jak vypadal přízemní roubený dům Čubanova statku (čp. 12), jehož lomenice byla složena ze čtyř pásů.

Vedle patrových domů se dodnes v pozměněné podobě zachovalo několik přízemních roubených domů (čp. 3, 15, 17, 19 ad.). Jejich půdorys byl typický pro českou oblast, s trojdielnou dispozicí komorového typu. První díl tvořila světnice, druhý díl síň jako komunikační prvek domu odkud se chodilo do dalších místností, na půdu

to zděné, byly připojené v ose domu a přístupné ze zápraží, nebo stávaly samostatně podél dvora. U patrových domů byl půdorys přízemku shodný jako v přízemních domech, v patře pak odpovídalo členění místností půdorysu přízemku. Vpředu nad světnicí bývala situována tzv. horní světnička (přední komora), která sloužila pro ukládání šatstva, pro spaní a ubytování návštěv. Ta byla přístupná z horní síně, odkud se také vstupovalo na pavlač. Nad komorami a chlévy byly v patře zadní komory přístupné z pavlače.

Přestože úřady po roce 1816 vyžadovaly od stavebníků nespálnou krytinu – tašky, také v Malechovicích byly ještě na počátku 20. století sedlové střechy stejné jako v okolních zemědělských oblastech kryté doškem s okraji lemovanými jedním až dvěma pásy šindelů. Doškovou střechu měla také chalupa čp.15 z roku 1849 s původně klasovitě skládanou lomenicí ze širokých prken. Ve vrcholu štítu nad menší valbičkou byla umístěna tzv. makovička, vyřezávaný sloupek (viz foto).

S výměnou střešní krytiny souvisela také výměna konstrukce krovu, kdy často docházelo ke zvýšení a úpravě podstřeší a s tím také k výměně malebné lomenice za jednodu-

Malechovice - čp. 15

devším pak na přelomu 18. a 19. století patřila oblast kosteckého panství se střediskem v Sobotce k výrazným ohniskům lidového stavitelství severovýchodních Čech. Pro sobotecký okruh byly specifické zejména výstavní roubené patrové domy s vnější pavlačí na nádvorní straně (někdy i podél štítové stěny), s bohatě profilovanými římsami, zárubněmi oken i dveří a především specifickou skladbou lomenic. Vnější vzhled domu odrážel společenské postavení majitele.

Základním prvkem byl středový čtverec či obdélník skládaný ze svislých prken, okrajové trojúhelníky pak skládané šikmo tzv. klasovitě nebo střežovitě. Druhý pás býval dělen na čtvrtiny se střídavě šikmo skládanými poli nebo často opakoval princip spodního pásu, jen ve zmenšené verzi a místo středního pole byla ve štítě menší půdní okénka či větrací otvory. Jednotlivé prvky svislých a šikmých polí byly kombinovány v nejrůznějších sestavách. Ozdobné lišty s pro-

chý pětiúhelníkový štít ze svislých prken.

Tradiční štítová orientace domů ke komunikaci byla zde často nahrazena orientací ke slunci (čp. 2, 11, 19 ad.). Tento princip, kdy je hlavní stavení otočeno štítovou stěnou k jihovýchodu, byl velmi častý v Pojizeří, ale také v místech, kde to vyžadovalo utváření terénu. Orientace na ranní slunce byla důležitější než začlenění do pravidelné zástavby, proto se můžeme setkat také s domem otočeným ke komunikaci okapovou nebo zadní štítovou stranou. Dispozice usedlosti pak byla přizpůsobena obytnému domu. U větších usedlostí převládá trojstranný dvůr. Proti obytnému domu s chlévy pod jednou střechou stával menší špýchar s obilními komorami, s kolnou a drobnými hospodářskými stavbami, zadní stranu dvora uzavírala dřevěná nebo piliřová stodola.

Z mladší skupiny zděných domů je významným původní hostinec Na Písku. S rozmachem turismu a trampingu se zástavba pomalu rozšiřovala také o menší dřevěné stavby trampských chat.

Mgr. H. Macháčeková

Památky

Zvonička

Dřevěná sloupková zvonička se sedlovou střechou stojí v Malechovicích na Novákově kopci

u čp. 6 od roku 1982. Byla vyrobena Okresním stavebním podnikem v Sobotce na náklady tehdejšího úřadu státní památkové péče v Pardubicích. Postavil ji Jan Novák se svými syny Miroslavem, Josefem a Vladislavem rok po ničivé bouři, která poškodila lípu, na níž byl dříve zvonek

Malechovický zvon z r. 1932

zavěšen. Historie malechovického zvonku je ale delší.

Podle záznamů v kronice byl první zvonek (36 kg), sv. Václav, pořízen a zavěšen na lípu pana Jana Nováka z čp. 6 dne 25. června 1932. Vyrobita jej firma Slévárna kovů a zvonárna v Lomnici nad Popelkou majitele Josefa Šidlikovského, která garantovala plnou záruku po dobu pěti let. Podle vystaveného účtu byla cena samotného zvonku 936 K, se vším příslušenstvím, zavěšením a dopravou pak obec zaplatila ve splátkách 1505 K a 50 h (v obecních knihách uvedena cena o 90 K vyšší). Následně, dne 3. července, byl zvonek slavnostně vysvěcen.

Zvuk sv. Václava se rozléhal krajinou až do 2. světové války. Tehdy se válečné rekvizice nevyhnuly ani jemu. Podle nařízení a soupisu zvonů ze dne 22. prosince 1941 musel být také malechovický zvonek odevzdán do konce února 1942 do sběrných surovin pro válečné účely a do obce se už více nevrátil.

Nový zvonek byl pořízen v roce 1948 (20. 6.) za sumu 6.000 Kč z veřejné sbírky a obecní pokladny. Stejně jako ten první i tento vyrobil zvonář Šidlikovský z Lomnice nad Popelkou. Umístěn byl opět na lípě pana Nováka, kde visel až do roku 1981. Bouře,

kteřá se přehnala nad Malechovicemi 2. srpna 1981, poškodila lípu natolik, že musela být porážena a zvonek sundán. Díky zájmu zdejších občanů se zvonek odmlčel jen na krátkou dobu a jeho hlas se krajem nese dál.

„Jáneček“

Po levé straně silnice z Libošovic na Roveň, na rozcestí nedaleko potoka byla 9. září 1889 vztyčena pískovcová socha mučedníka a českého zemského patrona sv. Jana Nepomuckého, které v Malechovicích neřekne nikdo jinak než „Jáneček“ či „Jáníček“. Na objednávku PhDr. Jana Bohumila Nováka, místního rodáka ze Žďánku čp. 11, zhotovil plastiku V. Havlík (signatura na levé straně plintu, datace 1889 na pravé straně), snad sobotecký kameník.

Postava světce v mírně podživotní velikosti (140 cm) je umístěna na mohutném architektonicky členěném podstavci obklopeném ohrádkou ze čtyř betonových sloupků spojených dřevěnými tyčemi. Z nároží podstavce vystupují na koso postavené hranolové polosloupy, jejichž hlavice jsou součástí profilované zalamované římsy, která zasahuje obloukovým vyklenutím do hranolového podstavce samotné sochy. Středě vyklenutí římsy přetínají plastické pásky se stylizovanou mušlí. V rytém obdélném rámci podstavce, v horní části půlkruhově zakončeném, je vytesán nápis: Svatý Jene Nepomucký oroduj za nás.

Zpracování figury vychází z běžného typu zachycujícího světce v kanonickém rouchu – v klerice, rochetě a almuci, s biretem na hlavě, s palmovou ratolestí v pravé a s krucifixem v levé ruce.

Havlíkovo pojetí samotné sochy svatého Jana v statickém postoji, s mírně skloněnou hlavou a rukama přimknutými k tělu působí klidným až meditativním dojmem. Vyznění výrazu umocňuje také spíše stylizované zpracování tváře světce bez hlubšího citového vyjádření. K uzavřenému kompozičnímu schématu přispívá také pravidelné traktování lineárních záhybů roucha světce zpracované s až stylizovanou dekorativností a s pečlivě

Detail sochy sv. Jana Nepomuckého

propracovanými detaily.

Ještě ve 40. letech stály po stranách sochy Jánečka dva akáty, které vystřídaly dvě lipky pořízené z nákladu místního rodáka Františka Čubana (čp. 12).

Historie Jánečka je ale mnohem bohatší. Již v 80. letech 20. století kdosi urazil soše hlavu. Roku 2001 došlo k nepovedené krádeži a k poškození sochy pádem (přeražena v oblasti hrudníku). Socha byla zrestaurována a navracena na původní místo. Na krátkou dobu získal tehdy Jáneček svatozář z 5 hvězd, která bývá běžnou součástí světceva vyobrazení. Socha byla opět zcizena v roce 2005, kdy se stala kořistí rozsáhlejší organizace zlodějů starozitností spolu s dalšími památkami na Sobotecku. Skupina byla dopadena a socha navracena zpět do Malechovic.

Malebné zákoutí s Jánečkem bylo také několikrát využito filmaři (např. pohádkový seriál O ztracené lásce).

Mgr. H. Macháčeková

„Pálení Husa“ v Malechovicích

Záznamy kroniky obce Malechovic zmiňují v roce 1919 pořádání slavnosti na počest upálení Mistra Jana Husa spojené s tzv. husovými ohni, které se zapalovaly „Na Novákově“ a „Ve Spáleníšti“.

Husovy ohně (Husovy hranice) jsou dnes již téměř zapomenutým zvykem na rozdíl od zvyku „pálení čarodějnic“ na filipjakubskou noc. Dříve bý-

valy ohňové slavnosti četnější. Oheň měl v lidové tradici mnoho funkcí, vedle náboženské a společenské funkce také magickou, očistnou i ochrannou. Očistnou funkci mělo spalování slaměných figurin při jarních obyčejích (smrtka či Morana, Jidáš). Vedle filipjakubských ohňů bývaly časté ohně svatojánské, které se páliły tři dny po letním slunovratu na svátek sv. Jana Křtitele (24. 6., tzv. pálení Jána), v lidové tradici spojené zejména s magickou silou léčebnou, očistnou, milostnou, věšteckou i dalšími praktikami, jejichž účinek zesilovala moc posvátné noci.

Během 18. a 19. století ale vlivem četných zákazů a nařízení vymizely z našeho území, zachovaly se pouze u německého etnika (Sonnwendfeuer). Proto byly mnohé z praktik svatojánské noci přeneseny na noc filipjakubskou (přeskakování ohně, házení zapálených košťat a věštění z nich, zastrkávání opálených dřev do pole pro ochranu úrody ad.).

Pálení Husa má odlišný původ. Patří k oslavným a memoriálním ohňům zapalovaným u příležitosti významných událostí a zvláštních příležitostí, v tomto případě na svátek Jana Husa 6. července.

Nejstarší zmínky z Prahy, ale také z jiných míst, zejména z nekatolického prostředí, se objevují již od počátku 16. století. Po českém venkově se nejvíce šířil až od 60. let 19. století rozmachem národnostně orientovaných spolků a nekatolických církví a zejména pak ke konci 19. století, v době nejsilnějších národně osvětových snah, kdy byla zdůrazňována nacionální hodnota této ohňové slavnosti. Slavnost na památku Mistra Jana Husa a s ní spojené ohně byly ustanoveny jako český národní svátek vymezující se svou podstatou proti německému etniku, které přijalo jako národní obyčej oslavu slunovratu svatojánskými ohni.

Stejnou funkci memoriálních oslav s národnostním podtextem plnily Husovy ohně také na konci 1. sv. války v době formování státu. Tento zvyk ale velmi rychle začal upadat, až zcela vymizel z povědomí lidí.

Mgr. H. Macháčková

Život Malechovických Obyvatel

19. století

Přelom 18. a 19. století můžeme sledovat na základě přesných církevních pramenů. Odehrávají se zde příběhy malechovických obyvatel od jejich narození až po úmrtí. Informace jsou neopakovatelné a obsahují velmi osobní údaje.

Malechovice patřily do lokality (místní správa duchovní, menší fara se skrovným obročím, duchovní se nazývá lokalista) Libošovické, která byla utvořena v roce 1787. Do této doby byly přiřazeny k Sobotce. Od roku 1861 byla lokalita povýšena na farnost.

V první polovině 19. století patřila obec k alodiálnímu panství Mladějov – Roveň. Obec měla sedmáct domů a sto osm obyvatel. Čtrnáct domů s osmdesáti devíti obyvateli patřilo k Mladějovu, tři domy a devatenáct obyvatel k Rovni. K obci náležela i část nazývaná se „Písek“ nebo „Na Pískách“, kde v té době stávala dvě stavení, a dále myslivna v lese zvaném Hůra.

Narození

Průměrně se v těchto letech narodily ročně v obci čtyři děti. Nejvíce jich bylo v letech 1820 a 1831, kdy přišlo na svět osm dětí, o jedno méně se narodilo v letech 1802, 1860 a 1875.

Tak například v roce 1799 se v obci narodili tři chlapci a jedna dívka: Jan Chrupa, Jan Karel Macoun, Václav Svoboda a Kateřina Kalců. Všechny děti pocházely z lože manželského. Jan Karel byl synem revírníka Antonína Macouna. Jeho výjimečné postavení mezi ostatními narozenými dětmi dokládají oba kmotři, kterými byli kostelní duchovní a libošovický lokalista Josef Kašpar. Obvykle se mezi kmotry objevují chalupníci, podruzi nebo samotné porodní báby.

Častým jevem bylo také narození dvou dětí během jediného roku v jedné chalupě. Rodinná pospolitost byla v této době daleko složitější a velmi silné byly i vzájemné vazby mezi členy rodiny. O tom samozřejmě svědčí i to, že u každého člena byla uváděna jména obou rodičů a jejich místo narození.

V roce 1868 se například v čp. 16 narodily dvě dívky, sestřenice, obě z manželského lože. Františka Chrpová, dcera Václava Chrpy, baráčníka v čp. 16, a Marie, dcera Kateřiny, rozené Chrpové, sestry Václava Chrpy, a Josefa Macouna, syna libošovického ševce.

V roce 1875 se v obci narodilo sedm dětí, z toho čtyři Anny, dva Janové a jeden Václav. K dalším častým jménům patřily Josef, Matěj, František, Anna, Alžběta, Dorota, Kateřina a Barbora. Kolem přelomu století se začala objevovat jména s návazností na světe jako například: Jan Evangelista, Jan Nepomuk, František Serafinský, Josef Kalasánský apod.

V roce 1876 se v pastušině bez čísla narodil chlapec Josef. Jeho otec byl malechovický podruh Jan a matkou byla Kateřina, dcera hřmenínského tkalce. V roce 1900 se v obci narodila Olga Nováková, dcera koncipisty zemského archivu v Praze Josefa Nováka, který pocházel

Porodní báby

Porodní báby figurují u porodu od samého počátku. Nejprve se jednalo spíše o zkušené „báby“ – porodní báby, postupně se již před jejich jménem objevuje termín zkoušená. Záměr josefinských reforem vzdělávat a zákonně zkoušet porodní báby probíhal jen velmi pozvolna a především na venkově zůstávala řada nezkušených. Do bábických škol přicházely obvykle ženy z nejubožejších poměrů a s nepatrným vzděláním. Byly však mezi nimi i výjimky.

V roce 1799 se u každého porodu objevuje jiná bába: Alžběta Nejmanová (postupně se její jméno mění na Najmanová) z Rovně, Kateřina Spulcová ze Sobotky, Magdaléna Hortlíková z Libošovic a Dorota Barazalová. V roce 1802 na svět přišlo sedm dětí, u čtyř z nich byla u porodu Alžběta Nejmanová, která se objevuje nejčastěji, dále tu figuruje Kateřina Nejmanová z Malechovic, Dorota Kudrnáčová ze Želejova a Do-

Malechovice - hospodářství čp. 5

z Orlíku z rodiny Jana Nováka, vychovatele knížecích synů rodiny Schwarzenberg. Matkou byla Augustina Štulcová, dcera Františka Štulce, knížecího správce pily na Orlíku. Bohužel již za dva dny dítě zemřelo. U jeho jména bylo pouze připsáno z nouze pokřtěna porodní bábou. Právě tento čas pobývali v Malechovicích v čp. 11, kde se také holčička narodila.

rota Barazalová z Malechovic. V roce 1804 přibyla Veronika Vaníčková z Rovně a Kateřina Brožová z Horního Bousova, v letech 1807 – 1808 dále Anna Řeháčková a Anna Nováková, v roce 1811 Anna Najmanová, v roce 1812 Anna Ječná a bába z Malé Lhoty Anna Tyrychtrová. Vedle Alžběty Najmanové je od roku 1814 zvaná k porodům Anna Najmanová, také z Rovně,

kteřá je v letech 1815 – 1818 jedinou uváděnou porodní bábou. V roce 1818 tu působí ještě Anna Hájková z Malechovic. Od roku 1827 se objevuje u všech porodů v okolí již pouze Veronika Prassek (Prášková) z Libošovic. V roce 1844 se v její působnosti vyskytuje nové jméno – Barbora Kobalová z Mladějova.

V roce 1855 je poprvé v pramenech zaznamenána porodní bába již s odborným přezkoušením Eleonora Kleilová z Libošovic, která poprvé v obci asistovala u porodu holčičky. V roce 1858 jsou u porodů zapsány dvě zkoumané báby Marie Cumfová z Vyskře a Marie Kalivodová ze Sobotky. O rok později bylo celkem šest porodů a čtyři různé porodní báby. V zápise narození Jana, syna Josefa, chalupníka v Malechovicích, je pouze uvedeno „*babou žádná*“.

V druhé polovině 19. století je nejčastější porodní bábou Anna Šolcová z Libošovic (od roku 1867 zkoušená), která například v roce 1861 pomáhala u čtyř porodů z pěti, spolu s ní se objevuje ještě Kateřina Frydriřchová z Pařízku (od 1868 zkoušená). Dalšími méně častými bábami jsou: Barbora Rulcová ze Sobotky (1865), Františka Pařízková z Libošovic, zkoušená Anna Burešová z Mladějova (od 1890) a Alžběta Folprechtová ze Sobotky.

Na přelomu století se dlouhou dobu stará o rodičky pouze Františka Pařízková, kterou prameny zachycují až do roku 1910. V roce 1908 se objevilo nové jméno a byla to zkoušená Marie Slaninová ze Stěblovic, o rok později již v okolí působí Božena Francová z Mladějova a Františka Samšiňáková ze Sobotky, obě zkoušené, a v dalších letech chodí k porodům již různé báby: zk. Božena Francová z Mladějova, zk. Rosálie Zubatá z Libošovic, zk. Božena Krupičková a zk. Františka Kovaříková z Troskovic.

Nemanželské děti

Poměrně častým jevem byly nemanželské děti, respektive děti narozené z levého boku, mimo lože manželské. Nejedná se o občasnou situaci. Někdy se narodilo v obci hned několik nemanželských dětí. Otec není nikdy uváděn a matkami jsou většinou děvečky, podruhyň apod. V roce

1802 zemřel hodinu po narození Jan, syn Anny. V roce 1803 se jiné Anně narodil rovněž syn Jan, v roce 1804 a 1807 přišlo na svět bez uvedení otce vždy jedno dítě. O rok později jsou registrovány dva takovéto porody. Dalšíh jedenáct let žádné dítě nemělo tento zápis u svého narození a křtu. V letech 1818, 1819, 1821, 1826, 1827 a 1831 se vždy narodilo jedno nemanželské dítě, v roce 1832 dvě a v roce 1829 dokonce tři.

Někdy se také stalo, že matky těchto dětí pocházely ze zcela jiných obcí, nesloužily zde na nějakém statku jako děvečky a ani jejich rodiče nežili v obci. Nemanželské matky rodily často mimo obec svého původu, aby se uchránily hanbě a opovrzení, a pokud se dítě narodilo mrtvé, kněz je zapsal někdy pouze do matriky zemřelých, nikoliv narozených, což ale v Malechovicích neplatí. Tak se v roce 1837 narodil syn Václav matce Kateřině, dceři zemřelého libošovického chalupníka. O rok později se narodil syn Václav matce Dorotě, dceři po zemřelém chalupníkově v Malé Lhotě a v roce 1841 se narodil syn Jan Dorotě, dceři po zemřelém sluhovi, pocházejícím ze Skuřiny. Ani matky těchto dětí nepocházely z Malechovic.

V roce 1842 se narodila dcera Barbora Kateřině, jejíž rodiče naopak oba pocházeli z obce. Téhož roku se bez otce narodil i chlapec Václav a maminkou byla Anna z Malechovic. Tě samé mamince se narodilo o dva roky později opět nemanželské dítě, tentokrát to byla holčička Marie. V roce 1848 měla dítě mimo lože manželské i její sestra Barbora. Obě dívky byly dcerami malechovického domkáře. V roce 1845 se narodilo další miminko bez otce.

V roce 1847 přišlo na svět celkem sedm dětí. Dvě se narodily již mrtvé a tři nemanželské (jedno z nich mrtvé). Zajímavá je situace v jedné z malechovických usedlostí. V letech 1844 a 1847 se zde vždy narodily dvě děti, jedno manželské a druhé nemanželské. V roce 1844 se narodila dvě děvčata se stejným jménem Marie. Jedna se narodila vlastníkovu statku a druhá pravděpodobně děvečce, která zde byla zapsána jako obyvatel-

ka domu. O tři roky později se zde narodila třetí Marie a chlapec Václav. Ten byl synem již zmíněného majitele usedlosti. Jeho sestra porodila nemanželskou holčičku Marii.

V letech 1849 – 1897 se narodilo celkem 23 nemanželských dětí, v roce 1850 se narodily dokonce dvě. V roce 1857 se nemanželská dcera Anna narodila Josefě, děvečce ze Sobotky, dceři výminika na chalupě v Malechovicích. O tři roky se táž stala znovu matkou, porodila opět nemanželskou dceru, tentokrát Alžbětu (ta v roce 1866 zemřela na psotník). Tehdy již byla uvedena jako děvečka v Podseminském mlýně. V roce 1854 se nemanželské dítě narodilo Anně, příbuzné výše zmíněné Kateřiny, a to ve stejném domě. Byl to chlapec Jan. O osm let později se jí narodil druhý nemanželský syn Josef. Její sestře Kateřině (obě otec Václav) se v roce 1864 narodil rovněž nemanželský syn Jan. Stejný osud čekal i třetí Václavovu dceru Barboru, která přivedla na svět v roce 1869 nemanželskou dceru Kateřinu.

V roce 1872 se narodila dcera Kateřina matce Anně, dceři olešnického domkáře. Byla pokřtěna porodní bábou Annou Šolcovou, protože velmi brzy po porodu podlehl slabosti, a kněz by byl nepřítel včas. O dva roky později porodila Anna opět dceru, která dostala stejné jméno Kateřina. V roce 1882 porodila své třetí nemanželské dítě, tentokrát chlapce Františka.

V roce 1891 se narodilo sedm dětí, z toho dvě nemanželské. Obě maminky byly služebné, otcové nastávajících maminek byli podruzi v Malechovicích a oběma ženám se narodili synové.

V roce 1897 byl vystaven tzv. Duplikát legitimační, kterým se otec doposud nemanželského dítěte přihlásil a ještě v témže roce si matku dítěte vzal. Šťastný konec měl tak příběh Jana Zlatoústého Karla, který se narodil 16. ledna 1897. V červenci se otec úředně přihlásil ke svému synovi a koncem měsíce se konala i svatba s matkou dítěte, která byla v době sňatku teprve sedmnáctiletá, a tak potřebovala otcovské svolení. Takovýto úřední osvědčení byla vydána na přelomu století v celé farnosti desítky. Téhož roku se narodil

ještě jeden nemanželský chlapec, který ale zůstal bez otce po celý život. Legitimační duplikát užil v roce 1900 i Josef pro legitimizaci svého syna Jana Evangelisty.

Počet nemanželských dětí postupně ubývá. V roce 1906 se narodila 1 holčička, o rok později 1 chlapec.

Sňatky

Svatební obřady malechovických obyvatel probíhaly téměř každý rok. Již výše zmíněný revírník Antonín Macoun vdával dva roky po sobě své dcery. V roce 1800 se vdávala Anna a jejím nastávajícím se stal Matěj Koloc, syn zemřelého soukeníka ze Sobotky, o rok později Ludmila, jejímž mužem se stal Matěj Hádek.

Například v roce 1806 se odehrály dvě svatby. Obě nevěsty byly pouze šestnáctileté a nastávajícím bylo o sedm více. Nezletilí museli získat souhlas svých rodičů, ten byl podmínkou uzavření manželství pokud nebylo snoubencům dvacet tři let. Sňatky neplnoletých mladých lidí byly poměrně obvyklé. Časté byly i věkově nesourodé sňatky. Stávalo se, že starší z páru byla žena, která se vdávala již po druhé.

V roce 1859 se slavila svatba jednapadesátiletého vdovce Jana ze Staňkovic Lhoty a čtyřiapadesátileté již dvojnásobné vdovy Kateřiny z Malechovic. V roce 1864 se konala svatba Františka, zápisníka chalupy ve Vesci, a Alžběty, dcery malechovického sedláka. Nevěsta byla o tři roky starší. Ženich, kterému bylo dvacet tři let, musel získat od otce povolení k sňatku. „*Já, Jan ..., otec neplnoletého ženicha dávám svolení, aby sobě nevěstu Alžbětu pojal, což u přítomnosti pana faráře a dvou dožádaných svědků, svým podpisem stvrdím*“ (SOA Zámorsk, farní úřad Libošovice, matriky O.).

Podobná situace nastala i v roce 1865, kdy si triadvacetiletý čeledín v Dobšicích, příslušný do Malechovic, bral o čtyři roky mladší Marii z Meziluží. Podle úředního dopisu byl Václav propuštěn z otcovské moci. I otec nevěsty dal svolení k sňatku své nezletilé dcery. Téhož roku se konala svatba velkého věkového rozdílu - František, pětádesát-

tiletý půlláník z Kněžnic, si bral pětadvacetiletou Rosálii, dceru malechovického sedláka.

Postupně se vedle otcem psaného svolení objevuje Prohlášení plnoletosti Okresního úřadu v Sobotce. To v roce 1873 potřebovala dvacetiletá Josefa, manželská dcera malechovického chalupníka, která si brala o osm let staršího tkalce a vojína 36 p. pl. na dovolené v Rovensku.

Za zmínku stojí též svatba z roku 1868, kdy si devětadvacetiletý Jan, který působil jako nádeník na Rovni a jako jeho bydliště byla uváděna skála bez čísla v soboteckém okrese, bral nezletilou Barboru, dceru zemřelého podruha v Malé Lhotě.

Krásná zmínka pochází z přelomu 19. a 20. století, kdy spolu žili šedesát jedna let Barbora a Josef Rejmanovi.

Umírání

V letech 1799 – 1914 umírali každoročně průměrně tři obyvatelé obce. Nejvyšší počet úmrtí byl evidován v roce 1881, kdy zemřelo osm lidí, dále v letech 1857 a 1877, kdy bylo pohřbeno 7 obyvatel. Téměř každý rok zemřelo novorozené, většinou byla důvodem nemoc matky zvaná „božec“ (tj. eklampsie, která se může vyskytnout i po porodu, tedy v šestinedělí, a je charakterizována záchvatem křečí, bezvědomím a kómatem). Dále je jako velmi častý důvod úmrtí dětí uváděn psotník a osypky. U velmi brzké smrti novorozenat je často zapsáno pouze nešťastný porod (hodina po narození apod.).

V letech 1799 a 1800 se v celém okolí objevuje epidemie neštovic. V obci zemřelo šest lidí, z toho tři na neštovice – půlroční, roční a jedenáctileté dítě. V roce 1812 zemřel na neštovice pětiletý chlapec a v roce 1888 jím podlehl chlapec roční.

Nemoci a důvody úmrtí na počátku a v průběhu 19. století byly různé, nejčastějšími byly úmrtí na spuchleninu, zapálení plic, horkou nemoc, dušnost, vodnatelnost, souchotiny, bolem apod. V roce 1871 se v obci objevil i záškrť. Zemřela tak šestnáctinedělní Barbora, dcera malechovického sedláka Jana.

V roce 1852 zemřela Kateřina, manželka Jana, nešťastným pádem z půdy. V roce 1869 se

poprvé v pramenech z 19. století pro obec objevuje tuberkulóza, na kterou zemřela čtyřicetiletá Veronika.

Rok 1873 přinesl tři silné infekční nemoci, neobjevily se tu samozřejmě poprvé: záškrť (bakteriální infekční onemocnění), osypky (spalničky - vysoce nakažlivé virové onemocnění, které se šíří kapénkami obsaženými ve vzduchu) a souchotiny (tuberkulóza - chronické bakteriální infekční onemocnění), ty se objevují nepravidelně a zřídka. V tomto roce zemřelo celkem šest lidí, z toho jeden na souchotiny, tři podlehl spalničkám a dva záškrť. Spalničky zasáhly malé děti – čtyřleté, dvouleté a roční. Záškrť se objevil u novorozených dětí – dvouměsíčního a dvouletého. O rok později zemřeli v obci dva lidé a to ve vysokém věku. Sedmdesáti let se dožily vdovy Alžběta Nováková a Alžběta Berná.

V roce 1877 zemřelo sedm lidí. Dvě malé děti podlehl záškrť. Šestiletá Marie se 8. července utopila a v noci z 15. na 16. listopadu byl zabit František, padesátiletý malechovický chalupník. Jako důvod smrti bylo určeno násilné roztržení lebky. Jeho žena porodila za čtyři měsíce zdravého syna.

Záškrť se objevuje v celém okolí i v roce 1878. V roce 1881 zemřelo devět lidí, z toho si svou daň opět vybraly spalničky, tentokrát u tří starších dětí. Neobvyklá nebyla rovněž úmrtí matky a dítěte po porodu. Vlivem těžkého porodu tak v roce 1883 zemřela Kateřina, manželka malechovického podruha, ve věku 37 let, a o den dříve po dvanácti dnech života i její stejnojmenná dcera.

V roce 1897 se v obci objevila spála, zemřel na ni šestiletý Jo-

sef, syn stejnojmenného malechovického zedníka a domkáře.

V roce 1899 zemřeli v obci čtyři lidé na plicní onemocnění. Jednapadesátiletá Marie zemřela na zánět plic a další tři lidé na tuberkulózu. Tak v listopadu umírá na tuto nemoc Františka a za měsíc nemoci podléhá i její šestiměsíční dcera Anna.

Koncem 19. století se v příčinách úmrtí objevuje zánět mozkových blan a v roce 1902 umírá jeden z obyvatel na rakovinu žaludku. Tato nemoc byla v obci poprvé přesně popsána jako důvod smrti právě v tomto roce. V této době přibývá v určení úmrtí odbornější lékařská terminologie, v roce 1903 je užít například termín sarkom.

V roce 1906 je jako důvod úmrtí uveden alkoholismus a podlehl mu dělník pracující na stavbě dráhy.

Kromě jasně popsaných důvodů smrti je v obci poměrně velké množství lidí, kteří zemřeli ve vysokém věku. Tehdy je uváděno pouze sešlost věkem, starosti věku. Tak například v roce 1800 zemřela ve věku devadesáti let vdova Kateřina Bačková. Ve stejném věku zemřela v roce 1819 vdova Anna Hejná. Vysoké stáří není v této době zvláštností. V devadesáti jedna letech zemřela v roce 1841 Dorothea Báčková.

V obci občas pobývali žebráci. V roce 1812 zde zemřela ve věku osmdesáti let vdova Dorothea. Jiný žebrák byl Josef, který zemřel v roce 1829 ve stejném věku. Zarážející je věk další zemřelé osoby jdoucí žebrotou. Byla to asi čtrnáct let stará Helena, která údajně pocházela z Dlouhých Mostů a v roce 1854 zde zemřela. V čp. 1 pobývala rodina bývalého pekaře ze Semil. V roce 1857 jeho devítiměsíční

dcera Marie zemřela s rodiči svými, jsouce na žebrotě v Malechovicích čp. 1. Stejně stavení figuruje jako místo pobytu dvou zemřelých bratrů v roce 1864. Dne 26. září zemřel Josef, zedník, žebrák a podruh, narozený v Kozlovách, ve věku 62 let nákazou plicní. Dne 14. prosince umírá jeho bratr Jan, ovdovělý zedník a žebrák, narozený rovněž v Kozlovách, ve věku 64 let na píchání a zimu bez lékařské pomoci. V roce 1878 umírá v obci na souchotiny Václav, který se dožil šedesáti šesti let. Do roku 1912 žil v obci ještě jeden obecní chudý, František, syn malechovického podruha, který zemřel ve věku 52 let.

Životní pouť malechovických obyvatel končila převážně na libošovickém hřbitově.

Začátek 20. století

Ve válečných letech se rodilo jen velmi málo dětí. Je zajímavé, že poslední dítě před válkou a první po válce byly děti nemanželské. Během války se narodily celkem tři děti. První narozené dítě v novém státě byla Drahomíra, narozená 21. prosince 1918, která měla u svého jména zapsanou pouze matku. U porodů asistovaly zkoušené báby Božena Krupičková z Mladějova, Františka Kovaříková z Troskovic, Marie Randáková ze Sobotky a Františka Samšíňáková ze Sobotky.

Svatební obřady se téměř nekonal. V roce 1915 se v celé libošovické farnosti konaly pouze tři. V Malechovicích byla v roce 1914 jedna svatba, která ale ještě proběhla šest dní před oficiálním vyhlášením první světové války 28. července. Jedna proběhla v roce 1916, dvě v roce 1918, z toho druhá se odehrála již v období nově vzniklého Československého státu. První svatba československých občanů v obci proběhla tedy 26. listopadu 1918, kdy si František Krupička, dělník na dráze v Malechovicích a domobranec p. pl. 74, bral Aloisii Doškářovou z Malechovic.

Klesl i počet zemřelých. Nejvyšší počet úmrtí nastal v roce 1915, kdy zemřeli tři obyvatelé obce. Před válkou se na konci dubna r. 1914 utopil sedmiletý chlapec Josef. V roce 1917 se v obci zastřelil šedesátiletý muž, malechovický dělník.

V novém státě se rodilo daleko méně dětí než v polovině 19. století. Výjimkou byl rok 1923, kdy na svět přišlo 5 dětí. Obvyklé bylo spíše jedno až dvě narození ročně. V některých letech dokonce na svět v obci nepřišlo ani jedno dítě, což se před válkou téměř nestávalo. V pramenech nebyly také zachyceny žádné nemanželské děti. K porodům stále chodily zkoušené porodní báby, které se za druhé světové války změnil v porodní asistentky. K ženám působícím dříve v tomto oboru přibyla i řada nových, všechny již byly odborně vzdělané, aby mohly pomáhat rodičkám. Patřily k nim Františka Samšínáková ze Sobotky, Božena Krupičková z Mladějova, po roce 1926 k nim přibýly Marie Šulcová z Vyskře, Anna Folprechtová z Blat a Františka Kovaříková z Troskovic. V této době se také objevila jména, která nebyla v 19. století obvyklá, jako například

Libuše, Drahomíra, Bohumíra, Věra apod.

Svatební obřady malechovických občanů se odehrávaly nepravidelně jednou za rok. Pokud byl jeden ze snoubenců nezletilý, získával otcovské propuštění, které vydával Okresní soud v Sobotce. Věk plnoletosti se snížil o dva roky na dvacet jedna. Svatby se odehrávaly nejenom v Libošovicích, ale například i v Praze ve vinohradském kostele sv. Ludmily apod.

Počet úmrtí v obci se v této době výrazně snížil, zemřel průměrně jeden člověk ročně. Velkou změnou je také věk, kterého se lidé dožívali. V letech 1918 - 1938 nezemřel žádný člověk v dětském věku, nejnižší věk úmrtí byl 50 let a průměrný věk byl téměř 67 let. Nejstarším obyvatelem obce byl po dlouhou dobu Václav Kolář, který zemřel 21. listopadu 1938 ve věku 94 let a 29 dní.

Snížující se počet úmrtí a rostoucí věk lidí svědčí o daleko dostupnější lékařské praxi, pokrocích lékařské vědy a menší izolovanosti obcí od měst. Obec například v roce 1933 zaplatila 440 K za desinfekci a očkování. Zakoupila očkovací látku proti záškrtu a o vlastní očkování se staral lékař Sedmidubský.

V letech 1921 - 1933 změnily své vyznání desítky lidí. Podle Knihy o proměnách v náboženství v letech 1842 - 1933 (SOA Jičín, Farní úřad, kniha 10) došlo v obci ke změnám vyznání v dvaceti sedmi případech. U některých došlo ke změně i dvakrát, proto je toto číslo tak vysoké. Od římsko-katolické církve k církvi československé přešlo v roce 1921 šest lidí, bez vyznání si zapsalo patnáct obyvatel. Je pravděpodobné, že zápisy nejsou úplné a proto jsou tato čísla pouze orientační. Ještě v roce 1921 došlo ke změnám.

Z československé církve se zpět navrátili čtyři věřící a z deseti bezvěrců se opět stali křesťané.

Mgr. Hana Fajstauerová

Použité prameny:

SOA Zámorsk, farní úřad Libošovice, matriky N (narození), sign. 4943, 1787 - 1795, film č. 1786, 1787; sign. č. 4944, 1795 - 1809, film č. 1787; sign. č. 4945, 1809 - 1833, film č. 1787; sign. č. 4946, 1834 - 1852, film č. 1787, 1788; sign. 4947, 1852 - 1872, film č. 1788; sign. 3478, 1872 - 1896, film č. 1263; sign. 6192, 1897 - 1920, film č. 3430; matriky O (oddání), sign. 4948, 1787 - 1831, film č. 1789; sign. 3481, 1832 - 1878, film č. 1265; matriky Z (zemřelí), sign. 4949, 1787 - 1815, film č. 1789; sign. 4950, 1816 - 1859, film č. 1789; sign. 3485, 1860 - 1899, film č. 1266; index NOZ, sign. 4951, 1710 - 1841, film č. 1789, 1790.

Příroda

Pohled na Trosky od Malechovic

Obec Malechovice se nachází severně od Sobotky, v místech, kde Sobotceá kotlina přechází ve Vyskeřskou vrchovinu. Mírně zvlněná krajina Sobotce je zde vystřídaná hustou sítí kaňonovitých údolí s četnými vývěry pramenů. Z hlediska přítomnosti živočišných a rostlinných druhů zařazujeme tuto oblast do Hruboskalského bioregionu. Původní přirozená vegetace území byla tvořena především dubohabřinami s příměsí lípy srdčité (*Tilia cordata*), javoru kleny (*Acer pseudoplatanus*) a třešně ptačí (*Prunus avium*). Podél vodních toků se rozkládaly nivy (jasan ztepilý - *Fraxinus excelsior*, střemcha obecná - *Prunus padus*), nebo bažinaté

olšiny (olše lepkavá - *Alnus glutinosa*). Bohužel dnes je krajina v okolí Malechovic z velké části přetvořena člověkem, původní rostlinná a živočišná společenstva zde již nenajdeme. Větší lesní komplex, nacházející se jižně od obce, je kulturním lesem s velkým podílem smrku. Za pozitivní naopak můžeme pokládat skutečnost, že mnohé pozemky v okolí Malechovic unikly rozorání a přeměně na velké plochy polí. Namísto nich zde najdeme louky udržované pastevním hospodářstvím se zbytky rozptýlené zeleně, tvořené např. keřovými porosty podél cest, důležitými pro tuňáka obecného (*Lanius corullio*), nebo pěnici pokřovní (*Sylvia curruca*). Dnešní fauna

obce Malechovice a jejího nejbližšího okolí je tvořena běžnými druhy živočichů polí (zajíc polní - *Lepus europaeus*, káně lesní - *Buteo buteo*), lesů (brhlík lesní - *Sitta europaea*, myšice lesní - *Apodemus flavicollis*) a intravilánu obcí (vrabec domácí - *Passer domesticus*, vlaštovka obecná - *Hirundo rustica*, jiříčka obecná - *Delichon urbica*, ježek západní - *Erinaceus europaeus*). Bohužel se zde můžeme setkat i s druhy do naší přírody nepatřící. Z rostlin je to především podél železničních kolejí se šířící trnovník akát (*Robinia pseudacacia*), z živočichů muflon (*Ovis musimon*), vysazený počátkem 20. století a obývající větší lesní komplexy.

Do katastrálního území obce Malechovice zasahuje i jedna z nejkrásnějších přírodních rezervací našeho kraje - Podtrosecká údolí. Jak napovídá název této rezervace, jedná se o soustavu údolí vymodelovanou v kvádrových pískovcích říčkami Jordánka, Žehrovka a Rokytický potok. Nivy potoků spolu s rybníky Věžický, Nebákovský, Krčák, Vidlák, Hrudka, Rokytický a Podsemínský tvoří unikátní komplex mokřadních a vodních biotopů, osídlených živými organismy vázanými na tato prostředí. V rezervaci bylo pozorováno 97 druhů ptáků,

z toho 45 hnízdicích (např. ledňáček říční - *Alcedo atthis*, skorec vodní - *Cinclus cinclus*, čap černý - *Ciconia nigra*). Vodní plochy využívá k rozmnožování řada druhů obojživelníků, z nichž nejvýznamnější je nenápadná blatnice skvrnitá (*Pelobates fuscus*). Ohrožené bezobratlé živočichy zastupuje v rezervaci na čistou vodu vázaný rak říční (*Astacus astacus*). Z hlediska přítomnosti rostlinných druhů patří k nejvýznamnějším biotopům přechodové rašeliniště Vidlák. Nalezneme zde např. masožravou rostlinu rosnatku okrouhlostou (*Drosera rotundifolia*) či jednu z našich orchidejí kruštitk bahenní (*Epipatis palustris*).

Lesní porosty jsou v údolích zastoupeny mokřadními olšinami, např. u rybníku Krčák, kde nalezneme i rozsáhlé porosty dřábku bahenního (*Calla palustris*).

O jedinečnosti přírodní rezervace Podtrosecká údolí svědčí i fakt, že leží v první zóně Chráněné krajinné oblasti Český ráj a byla vyhlášena i evropsky významnou lokalitou. Ve snaze přiblížit toto území návštěvníkům Českého ráje vytvořila základní organizace ČSOP Křižánky se Správou CHKO novou naučnou stezku, která končí na Malechovické železniční zastávce

Mgr. P. Zíková

Osobnosti

Jan Bedřich Novák, historik, ředitel Zemského archivu v Praze, se narodil 27. 11. 1872 v jihočeském Orlíku. Jeho otec zde působil jako vychovatel v rodině Schwarzenberků.

Po studiích na pražském gymnáziu působil J. B. Novák na filozofické fakultě v Praze, kde studoval středověkou diplomaci

a svá studia prohloubil pobytem na vídeňském Institutu. Již během studií byl pověřen badáním v předních evropských archivech (Anglie, Rusko) a zúročil tak své rozsáhlé jazykové znalosti.

Od roku 1900 působil v pražském Zemském archivu. V roce 1904 se stal členem České akademie věd a umění a r. 1907 členem Královské české společnosti nauk.

Jako jeden z účastníků nové velké pramenné edice z Vatikánských archivů *Monumenta Vaticana res getas Bohemias illustrantia* vydal jejich druhý svazek ze 2. pol. 14. stol. Jejich látka poskytla Novákovi možnost objasnit české církevní poměry za vlády Karla IV.

V roce 1916 se J. B. Novák stal ředitelem Zemského archivu a zasloužil se mj. o vybudování samostatné budovy pro archiv v Praze – Dejvicích.

Jan Bedřich Novák zemřel 29. 10. 1933 v Praze. Po celý svůj život dojížděl na rodovou chalupu na Žďánek u Malechovic, kde mu byl 2. 6. 1935 odhalen pomník.

Dílo: *Polní maršál Karel kníže ze Schwarzenberka* (1913), dva svazky XV. dílu *Sněmů* (1917, 1929), *Rudolf II. a jeho pád* (vydané posmrtně r. 1935 v Praze.)

Filolog a pedagog **Jan Bohumil Novák** se narodil 8. 8. 1834 v Malechovicích. Po ukončení

jičínského gymnázia, maturoval zde v roce 1856, studoval na filozofické fakultě v Praze. Již za studií hrával se soboteckými studenty ochotnické divadlo. Působil také na jihočeském Orlíku jako vychovatel Karla a Bedřicha Schwarzenberga.

Jan Bohumil Novák zemřel 19. 4. 1891 v Praze.

10. 6. 1846 se v Malechovicích narodil **Josef Novák**. Studoval gymnázium v Mladé Boleslavi a v Jičíně, kde také roku 1867 maturoval. Ve svých studiích pokračoval na filozofické fakultě v Praze, kde absolvoval studium přírodních věd.

Působil jako vychovatel u Clam-Martiničů. V letech 1873-1874 učil na gymnáziu v Třebíči a v letech 1874-1886 v Německém Brodě. V roce 1886 nastoupil jako okresní školní inspektor v Jičíně. Od roku 1897 působil jako ředitel učitelského ústavu v Hradci Králové.

Josef Novák zemřel 16. 9. 1917 v Hradci Králové.

Dílo: *Lišejníky okolí německobrodského*.

Klíč k určování rostlin krytosemenných okolí německobrodského (v gymnaziálních programech v Německém Brodě 1878).

Mirko Novák, univerzitní profesor, estetik, se narodil v Praze dne 3. 10. 1901. Studoval gymnázium v Praze na Královských Vinohradech, maturoval zde v roce 1920, a na pražské filozofické fakultě. Po návratu ze studií v cizině pracoval v Univerzitní knihovně a v Československé komisi pro kulturní spolupráci v Praze. V letech 1932 – 1939 přednášel na Komenského univerzitě v Bratislavě estetiku.

Do roku 1953 působil v Brně na Masarykově univerzitě a později, do roku 1970, byl profesorem estetiky na Karlově univerzitě v Praze.

Po celý svůj život pobýval se svojí ženou, překladatelkou a vysokoškolskou učitelkou Eliškou Novákovou, na rodové chalupě na Žďánku u Malechovic.

Mirko Novák zemřel roku 16. 9. 1981 v Praze a je pohřben na hřbitově v Sobotce.

Dílo: *Hodnoty a dějiny* (1947), *Být národem* (1969) aj. *Přispíval mimo jiné i do Zpravodaje Šrámkovy Sobotky*.

Eliška Nováková, překladatelka a vysokoškolská pedagožka, se narodila 20. 3. 1911 v Pule v Chorvatsku. Studovala gymnázium v Bratislavě, které v r. 1930 zakončila maturitou. Po studiích němčiny na Komenského univerzitě v Bratislavě působila jako profesorka němčiny a filozofie v Bratislavě, Brně a v Praze a od r. 1955 jako lektorka němčiny na katedře neslovanských jazyků na univerzitě v Praze.

Se svým manželem, dr. Mirko Novákem, pobývala často na chalupě na Žďánku, věnovala se také historii rodu Nováků.

Dílo: *Obrázky z dětství Kuna Milana: Hudba na hranicích života (překlad do němčiny 1990) aj. Přispívala také do Zpravodaje Šrámkovy Sobotky*.

5. 1. 1923 se v Malechovicích narodil **František Čubán**. Studoval Bradáčovu rolnickou školu v Jičíně a po jejím absolvování, v roce 1940, pracoval na rodinném hospodářství na Třech Zubech.

V letech 1946 – 1948 byl předsedou MNV Malechovice, v letech 1957-1962 předsedou JZD.

Od roku 1957 působil František Čubán také jako rozhodčí pro zkoušky i exteriér malých loveckých plemen. Stal se uznávaným odborníkem na chov

dlouhosrstých jezevčků, vybudoval jejich chovnou stanici SILAN (odchoval sedm vítězů celostátních výstav) a v letech 1970 – 1980 vykonával celostátního poradce chovu dlouhosrstých jezevčků.

Dílo: *Zkušební řád malých loveckých plemen (spoluautor)*.

Grafik **Václav Ševčík** se narodil v Prostějově 27. 3. 1932. Nejprve se vyučil fotografem a poté vystudoval obchodní akademii. Ve studiích pokračoval na pedagogické fakultě Palackého univerzity v Olomouci a na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze u prof. Františka Muziky. Věnuje se grafice a grafické úpravě knih, je také autorem desítek politických plakátů (hl. z let 1968, 1989). Byl spolupracovníkem Společnosti pro lidská práva.

Se svojí ženou, Zuzanou Novákovou, jezdíval často na rodovou chalupu na Žďánek u Malechovic, kde v současné době i rád tvoří.

Jana Kořínková

Použitá literatura:

Černý, V. J.: *Památník soboteckých a okolních rodáků*

Bílek, K.: *Kdo je kdo v dějinách Sobotky*

Kutnar, F., Marek, J.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*

Trampecké osídlování Podtroseckých údolí

Toto nevěstní osídlování má svůj počátek kolem roku 1920 a v různých vlnách trvalo až do

byla vyhlášena přírodní rezervací. Jako první objevili tato ještě civilizací nedotčená údolí trampové

Hospoda Na Písku

šedesátých let minulého století. V té době byla pro chaty vyhlášena stavební uzávěra a celá oblast

převážně z Mladé Boleslavi. Jezdili ve většině případů pod „širák“ a ti, kteří měli víc štěstí,

měli stan. Mezi ně patřily např. osady Ell Torro, Yukatan, Dakota, Toronto a další.

První skutečnou chatou byl Yukatan. Byla postavena z prken v roce 1929 nedaleko Podsemínského mlýna. Ledy byly proložené a výstavba dalších chat se z prvopočátku soustředila do oblasti kolem Pleskotského, Podsemínského a Nebákovského mlýna. To už ale nebyly chaty postavené z čehokoliv, nýbrž po vzoru kanadských lovců se jednalo o sruby. Opět – první srub postavila osada Dakota ve stráni nad Podsemínským mlýnem v r. 1928. K nejstarším dále patřily: Ell Torro, Durango, Surabaj, Sonova, Mars, Batolov, Iowa, Jagar, Stydlavý, Albatros, Toronto, Tulák a řada dalších, které následovaly v rychlém sledu, a které není možné všechny vyjmenovat.

Oblast trampského osídlování Podtrosecka byla poměrně rozsáhlá, a abych postupoval systematicky, začnu na nejzápadnějším cípu: Srbsko, Meziluží (Prdland), Pleskotský mlýn, Chlum, Podlažany, Záhorský, Záhorce, Podsemín, Písek, okolí rybníku Věžák, Vidlák, Nebákov, Zápolí, Dolní mlýn, Pařízek. Řada chat byla postavena při silnici na Krčkovice.

Nechci tvrdit, že výčet je úplný. Jsou jistě ještě jiná místa, kde probíhala chatová zástavba. K jejich identifikaci by však bylo nutno nahlédnout do katastrálních map, ale k tomu nemá autor ani možnost, ani prostředky.

Je samozřejmé, že nejstarší trampské chaty byly vzorem stavbám chat mladších, které však převážně slouží k rodinnému oddechu v přírodě. Potěšitelné je i to, že právě tyto chatari jsou příznivci trampských podniků, které jsou každoročně již dlouhou řadu let pořádány.

Při této příležitosti se musím také zmínit o trampských aktivitách, kterých není málo, o spolupráci trampů s orgány veřejné správy a konečně o tom, proč tak houževnatě držíme při životě trampské tradice.

Trampské aktivity začaly již kolem roku 1930 sportovními utkáními mezi již existujícími osadami na louce za nebákovským mlýnem. Tam se odbyvala urputná klání v letních disciplínách, zimní zase na zamrzlém rybníku Nebáku. Ale vždy

Vlajka SOÚN z roku 1976

platilo, že vítězové i poražení vše řádně oslavili.

Je nepochybné, že hybnou silou tohoto dění byla osada Ell Torro v čele se šerifem Godynou. O rok později se tato osada spojila s Yukatanem a Dakotou (pod zkratkou ELJUDA) a uspořádaly v Sobotce v sokolovně Trampský večer. V té době se na osadách stále něco dělo a pořádalo, ale dopátrat se jednotlivých akcí je dnes už nemožné.

Důležitým mezníkem byla léta 1948 a 1949, kdy vzniklo velké dobrovolné sdružení trampů pojmenované Spojené osady údolí Nebáku (SOÚN). Nepodařilo se mi zjistit, jakou konkrétní činností se zabývaly, ale jejich skutečný rozvoj začal v roce 1976, kdy vznikla vlajka SOÚN, pod kterou se soustředily všechny akce na údolí:

- Velké táborové ohně zaplály (mimo Ell Torra) u Pleskotského mlýna, na Nebáku, na Podsemíně, na ZEHETU v Srbsku, na Dolním mlýnu (osada USTAK a Údolí starých kamarádů), v Ráji, u Toulavých vlků, na Pařízku, u Bouřliváku.

- Vznikla velice populární a žádaná trampská kapela ŠMIDLI-BOJS pod vedením kamaráda Simarona, která mimo účasti u ohňů vystupovala i v Pelešanech, Turnově a Semilech.

- Osada Iowa uspořádala na Nebáku soutěž ve společenském

tanci, Toulaví vlci zahájili soutěž ve stolním tenisu, Bouřliváci uskutečnili na Nebáku kulturní večer se soutěží v klouzání na ledu a osada Altaj táborák, na kterém zpívala Yveta Simonová.

- Po převzetí restaurace Nebákov novým majitelem byly trampské aktivity přesunuty do prostor bývalé hospody Na Písku. V roce 1976 uspořádala osada Toulaví vlci a Gold Zuckon první trampské sportovní hry. Tato velkoryse pojatá akce byla organizačně velmi náročná, takže jejich pořádání později převzaly SOÚN. Od té doby se Trampské hry pořádají každý druhý rok.

- Další velkolepý podnik vzešel opět od Toulavých vlků. Vašek Černý – Habán přišel v roce 1976 na nápad uspořádat pochod Mladá Boleslav – Roveň. Úmysl se zdařil a příští rok se pochod opakoval. O rok později tento skromný a obětavý kama-

terá na sebe převzala odpovědnost za trampské dění na údolí. Šerifem se stal kamarád Josef Jahoda – Godyna z osady Ell Torro, jehož první akcí byl velký táborák na Písku, který se od té doby pořádá každý rok.

- V roce 1983 se trampové po dohodě s tehdejšími MNV Libošovice aktivně zúčastnili přestavby restaurace „matky Láskové“ a odpracovali tam 580 hodin.

Poslední datum, o kterém se musím zmínit, je 16. listopad 1992, den, kdy zemřel kamarád Godyna, druhý šerif Ell Torra a první šerif SOÚN, který takřka celý svůj život zasvětil trampingu a jeho rozvoji. Jeho odchodem se život na údolí nezastavil. Spravedlnost tohoto světa spočívá v tom, že každý člověk je nahraditelný, ale potíž spočívá v tom, že to vždy chvíli trvá, než se najde ten další pravý: 1989 skončil Godyna a nastoupil Láda Zeman – Hopkirk, 2000 skončil Hopkirk a nastoupil Otakar Kákona – Oskar, v roce 2005 skončil a nahradil ho Eda Moravec, v roce 2007 tragicky zemřel a nastoupil Pepa Najman.

A konečně, proč držíme při životě trampské tradice?

rád zemřel, ale jeho nápad přešel v tradici a pod názvem Pochod Českým rájem se stal memoriálem Vaška Černého a šlape se po známých nebo méně známých stezkách dodnes každý rok.

- Z popudu zemřelého kamaráda Oldy Jeřábka z USTAKU (Dola) byl uspořádán první ročník přehlídky trampských pěveckých sborů a sólistů pod názvem Trampská píseň. Dočkala se osmi repríz.

- V roce 1976 byla uvedena v život Rada starších při SOÚN,

protože jsme je převzali a líbí se nám

protože máme rádi přírodu, byť hodně pochroumanou civilizací

protože máme smysluplnou zábavu a snažíme se pobavit i naše příznivce

protože cítíme, že naše konání přitahuje následovníky

protože víme, že trampování v jakékoli podobě je nezničitelný fenomén a projev svobody

Na údolí, listopad 2008 O. Kákona – Oskar, osada Smolaří

RNDr. Karel Samšíňák - osobnost, která bude stále chybět

Když přišel do „zákulisi“ jičínského muzea pan doktor Samšíňák, bylo to zpravidla jen na chvíli, prohodil pár slov, nahlédl v badatelné do několika knih, zodpověděl speciální dotazy na historii Sobotecka, které tu byly na něj odposledka přichystány, přidal několik tipů (ve své podstatě mimořádných podnětů k naléhavé vlastivědné práci anebo potřebné činnosti vědecko-výzkumné), z tašky vytáhl 2 – 3 unikátní předměty - jako například rýsovací potřeby G. A. Gerstnera, loutkové divadlo, herbář Jičínska a Sobotecka nebo stereoskop...čili další cenné dary do muzejních sbírek, utrousil přitom (zaráz nedbale i šibalsky), že doma ještě „něco“ má, že ale to až zas příště, náhle kývnul na pozdrav a zanechal udiveného a zkoprnělého muzejníka svému osudu.

V říjnu roku 2006 podobně vytáhnul z aktovky dar největší: svoji sbírku exlibris, sbírku grafiky, svoji kartotéku a regionální knihovnu - to vše sepsáno na jediném papíru formátu A4 a odkázané jičínskému muzeu. Spíš by hlavou zeď prorazil, než by se podařilo doktoru Samšíňáka odradit od toho, k čemu se rozhodl. Nepřipustil ani žádná velká slova, žádné okázalosti. Dovolil nám v podstatě říct jen „Děkujeme“, na což suše odvětil „Prosím“ a hned změnil téma hovoru.

Poděkovali jsme panu doktorovi výstavou výběru z jeho sbírky exlibris na začátku roku 2007. Stejně však měl na vernisáži pomyslnou taktovku v ruce on a těšili se z toho všichni přítomní. Vystoupil tak, jak nám zůstává v paměti: člověk, který má ducha, bystrost, vzdělání, humor, dar sebeironie, který nezačíná větu zájmenem já a jehož blízkostí se lidé obohacují.

A na tom 2. srpna roku 2008 nic nemění.

J. Gottlieb, ředitel Regionálního muzea a galerie v Jičíně

RNDr. Karel Samšíňák

2.1. 1923 - 2.8. 2008

Nejsem historik a nikdy jsem se jím necítil. Mé zvolení za předsedu Pekařovy společnosti byl hluboký omyl a také jsem se této funkce velmi rychle zbavil. Jsem jen sběratelem a jestliže je pravda, že sběratelství je určitá mozková porucha, jsem těžce nemocen.

Narodil jsem se v Sobotce 2. ledna 1923 v krásném starém domě barokních tvarů čp. 201, tehdy v Komenského, dnes Jičínské ulici. Při destrukci té krásné stavby našli zedníci na nejvyšším místě pod pozednicí krejcar Marie Terezie z r. 1760. Můj nejstarší známý předek po otci byl tesař Jan Samšíňák, který v 17. století prováděl složité tesařské práce na černínských

stavbách. Moji předkové po mamince byli libošovičtí kameníci Havlíkové a Paříkové, pracující v lažanských lomech. Otec byl neobyčejně zdatný obchodník, ale jeho vztahy ke kultuře byly poněkud vlažné. Dal se však ovlivňovat maminkou, která měla značné kulturní zájmy: četla, hrála ochotnické divadlo, zpívala. Oba rodičové byli věrnými členy Sokola a tam se snad i seznámili.

K tělesné kultuře jsem měl vždycky daleko. Hledal jsem za vším nějaký účel a prostná či nářadí neměla pro mne žádnou náplň. Začal jsem sbírat. Nejprve pohledy s náměty z českých dějin. Mnoho jich u nás bylo z dědečkovy trafiky. Album se však

náhle někde ztratilo. Podezíral jsem bratra, že je věnoval panu učiteli, on si občas takové vylepšení profilu dovozoval. A tak jsem přešel na přírodu. Herbář, brouci a pak mravenci! Při stěhování z domu 201 po mnoha letech se našlo album na půdě, ale už bylo pozdě. Na maturitním vysvědčení mám připsáno zvláštní uznání za úspěch v přírodních vědách. To bylo roku 1942. Vysoké školy se otevřely až v r. 1945. Dostal jsem se do dobré party kolem parasitologa prof. O. Jírovce. Po doktorátu v r. 1949 jsem využil praxe získané několikaletou péčí o sbírky soboteckého muzea na Humprechtě a stal jsem se vedoucím okresního muzea v Děčíně. Už během války jsem se začal zajímat o kulturní historii, zvláště o výtvarné umění. Byl jsem tam rád, ale různé politické tlaky způsobily, že jsem se vrátil do Prahy. Nejprve na entomologický a pak parasitologický ústav ČSAV.

Ve sběru papíru jsem v Děčíně našel knihu hraběte Vitzthuma o roztočích. Vitzthum byl vynikající znalec roztočů v celém rozsahu, jeho kniha má určitý styl, do něhož je nutno se vcítit, pak je velmi užitečná. Vitzthumova sbírka je uložena v muzeu v Mnichově – a já jsem později získal takovou důvěru, že mi byly jednotlivé preparáty půjčovány do Prahy. Při odchodu z Děčína jsem si odnesl roztoče, který způsobil dermatitidu pracovníkům jednoho závodu, byl to Ornithonyssus bacoti, první nález ve vnitrozemí Evropy a na sarančeti rudokřídlem v Jilovišti jsem hned nato zjistil parasitického roztoče

Phanolophus nasica. Vzhledem k tomu, že to saranče patří k velkým hospodářským škůdcům v Rusku, přišel se na roztoče podívat prof. Bey-Bienko, který se tím sarančetem zabýval.

A tak jsem začal pracovat na roztočích. Začátky byly těžké, ale celkem se mi dařilo. Vznikly kontakty s cizinou, které mi pomáhaly přemáhat místní závistníky. Neměl jsem žádné politické ani jiné funkce, mohl jsem se věnovat jen práci. Náhoda mi přihrála mezinárodní spolupráci na výzkumu astmatu, řada dalších náhod zajímavé problémy. Nikdy jsem neváhal popadnout svého býčka za rohy a to se mi vždycky vyplatilo.

Když jsem byl nucen opustit Akademii věd, vrátil jsem se ke svým koníčkům a skončil opět sběratelstvím. Opět náhoda mi nahrála možnost bydlení v Šolcově rodném statku v Sobotce a to mi umožnilo pořádat výstavy výtvarného umění, kterých bylo kolem 300. Byla to i příležitost k seznámení s našimi nejvýznamnějšími výtvarníky od Maxe Švabinského až po Oldřicha Kulhánka. A při té příležitosti jsem shromáždil docela slušnou sbírku české grafiky. Své znalosti jsem získal nejen z knih, ale i stykem s chytrými lidmi, jako např. V. V. Štech, František Dvořák, byl jsem i dlouholetým přítelem četných malířů.

Ve skloubení znalostí z historie, výtvarného umění a fotografie jsem našel mnoho temat a příležitosti k další, dosud trvající publikační činnosti.

RNDr. Karel Samšíňák

Znalec umění a Sobotecka

Širokému okruhu lidí je Dr. K. Samšiňák znám jako vynikající znalec Sobotecka a celého Českého ráje, zejména jeho sa-

králních a dalších sochařských památek, výtvarného umění, historie a samozřejmě je i velkým znalcem přírody. Po dlouhá léta byl předním představitelem Spolku sběratelů a přátel ex libris a drobné grafiky, jehož čestným členem byl pak jmenován, pracoval i ve výboru Spolku českých bibliofilů, po dva roky působil jako předseda Pekařovy společnosti Českého ráje. Je přítel řady malířů, výborný společník a vypravěč, takže mnozí návštěvníci Sobotky ani netuší, že je v první řadě přírodovědec, který svůj obor významně obohatil, a přispěl tak k mezinárodní prestiži české akarologie. Zato ho ale vnímají jako skvělého, zasvěceného průvodce po kraji, vtipného vypravěče a dobrého společníka. A také jako výraznou osobnost.

Aleš Feters

Karel Samšiňák – vědec a bohém

Karel Samšiňák patřil k našim nejvšestrannějším akarologům a jeho zájem a záliby daleko přesahovaly tento vědní obor. Byl velkým znalcem a propagátorem umění, významným sběratelem „ex libris“ a funkcionářem Spolku sběratelů kuriozit. Měl rozsáhlé kontakty s řadou umělců a byl známým „recesistou“ se sklonem k bohémskému způsobu života. Byl vždy středem pozornosti na všech společenských akcích. Jeho svéráznost mu bohužel často komplikovala život. Vyrovnal se s tím způsobem jemu vlastním,

když svůj postoj k životu a své názory vtipně a výstižně vyjádřil v knížce „O mouchách a lidech“, která mohla být zveřejněna až po sametové revoluci v roce 1993 v Nejmenším Nezávislém Nakladatelství v Praze. Knížka byla

inspirována jeho návštěvou Číny v období Velké kulturní revoluce, kdy čínský vůdce Mao Ce-tung vyhlásil boj čtyřem metlám lidstva, tj. krysám, vrabcům, plžům a mouchám. Proto o mouchách a lidech.

Osobně jsem se s Karlem Samšiňákem poznal v roce 1963 na půdě Československé akademie věd v Praze, kam Karel přešel po pětiletém působení v Oblastním

muzeu v Děčíně. Původem entomolog a myrmekolog, po šestiletém působení v Entomologickém ústavu ČSAV v Praze byl přijat do Parazitologického ústavu ČSAV (dnešní AVČR), kde působil až do svého odchodu do důchodu. Měl jsem možnost s ním spolupracovat na řadě vědeckých problémů více než dvacet let a zveřejnit s ním řadu společných vědeckých publikací.

Po počátečních studiích mravenců a dalších obyvatel mravenišť, zejména myrmekofilních roztočů, se Dr. Samšiňák věnoval studiu dalších skupin roztočů, volně žijících, foretických nebo parazitických, žijících většinou ve spojení s hmyzem. Za jeho nejvýznamnější práce je možno považovat taxonomickou revizi rodů *Tyrophagus* a *Cosmoglyphus*, nebo revizi čeledi *Canetriniidae*, ve které provedl komplexní analýzu geografického rozšíření roztočů této čeledi a jejich hostitelských brouků – střevlíků z čeledi *Carabidae* celé Palearktické oblasti. Věnoval se studiu epidemiologie svrabu působeného zákožkou svrabovou (*Sarcoptes scabiei*). Ohlásil první evropské nálezy

významného škůdce včel a původce varroózy, roztoče *Varroa jacobsoni* (nyní *Varroa destructor*) z Bulharska. Významný je jeho podíl na identifikaci roztočů rodu *Dermatophagoides* z domácího prachu, kteří jsou dnes považováni za hlavní zdroj alergenů obsažených v domácím prachu. Se svou kolegyní a dlouholetou spolupracovnicí Ing. Eliškou Vobrázkovou vyvinuli techniku laboratorního chovu těchto roztočů z čeledi *Pyroglyphidae*, kteří se stali základní surovinou pro výrobu vakcín pro kožní testy a desenzibilizaci osob alergických na alergény obsažené v domácím prachu. Jeho technika chovu mravence faraona (*Monomorium pharaonis*) umožnila pozdější vývoj feromonových pastí „Lapharex“ používaných k boji s tímto domácím škůdcem.

V průběhu své vědecké činnosti publikoval více než 100 původních vědeckých prací v odborných časopisech a podílel se i na několika monografiích. Nejvýznamnější z nich je spolupráce na šestém svazku *Klíče zvířeny ČSSR IV* (1971), kam zpracoval roztoče z podřádů *Mesostigmata* a *Astigmata*. Značný byl jeho podíl i na publikaci *Roztoči a klíšata škodící zdraví člověka* (1979), do které sepsal kapitulu o svrabu a několik dalších kapitol o různých skupinách roztočů. Jeho vědecké zásluhy byly oceněny čtyřletým členstvím ve Výkonném výboru mezinárodního akarologického kongresu i dlouholetým členstvím v ediční radě mezinárodního vědeckého časopisu *International Journal of Acarology*, vydávaném v USA.

RNDr. Frant. Dusbábek, DrSc.
Parazitologický ústav AVČR,
České Budějovice

References:

Černý V., 1983: 60th birthday of Dr. Karel Samšiňák, C.Sc. *Folia Parasitologica* 30: 56.

Daniel M., 1973: Fiftieth birthday of Karel Samšiňák. *Folia Parasitologica* 20: 384.

Dusbábek F., 1982: Czechoslovakia. In: V. Prasad (Ed.), *History of Acarology*. Indira Publ. House, Michigan, pp. 117-145.

Chalupský J., 2009: Karel Samšiňák zemřel. *Zprávy České společnosti parazitologické*, 2009, 1: 3-5.

Osobnost, která bude stále chybět...

Jen několik měsíců po odchodu našeho kamaráda a majitele místa magických setkávání - Šolcova statku v Sobotce - se mi potvrdilo to, co jsem už dlouho předpokládala, totiž že mi bude chybět. Jeho znalosti v oblastech, které zajímaly také mne, byly obrovské, stále doplňované a neztrácely se ani v jeho 85 letech. RNDr. Karel Samšíňák dovedl lidi stmělovat, ale také dát najevo dosti razantně nesouhlas s jejich názory a konáním. Přesvědčila jsem se o tom během svého desetiletého působení na okresním úřadě, kde jsem měla v náplni práce kromě jiného podporu kulturního dění v okrese a posléze i sledování památkové péče. Moji kolegové památkáři i já jsme si vyslechli své, když jsme nereagovali dost rychle na jeho podněty, kterými se snažil zabránit pozvolnému zániku některých sochařských i jiných objektů, z jeho pohledu historicky a umělecky cenných. Přesto jsme ho velmi uznávali.

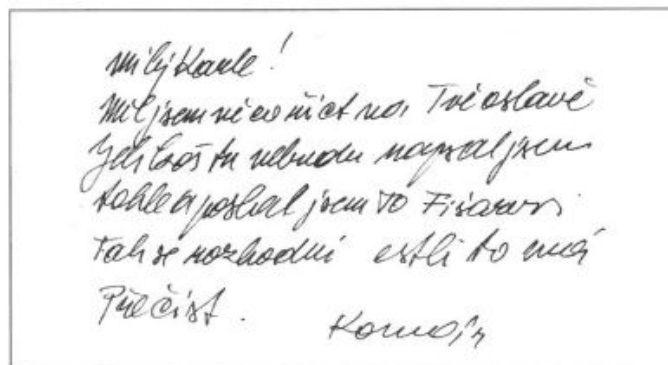
Já bych však při vzpomínání na Karla, neboli Kájů neboli Kájuse chtěla mluvit o oblasti, kterou mi přiblížil především on: o drobné grafice, o ex libris a bibliofilii. Spolu s mnoha výtvarníky, kteří se na magickém místě Šolcova statku objevovali, setkávali a vystavovali svá díla, nás úplně vtáhl do tohoto výtvarného světa a všichni jsme se zamílovali hlavně do ex libris. Jako poklady uchováváme např. série kartiček od akad. malíře Zdeňka Mlčocha. Od Karla Samšíňáka se táhne nit, která vedla k tomu, že jsem se 10 let po smrti tohoto malíře a ilustrátora rozhodla použít jeho ex libris jako ilustrace své básnické sbírky Nápovery. Když bylo jasné, že návrat k nor-

málnímu životu už asi pro Karla Samšíňáka, našeho dlouhodobého kamaráda a výborného společníka, nebude možný a jeho dny jsou nejspíš sečteny, přála jsem si při svých návštěvách na jednotce intenzivní péče mu nějak taktně za probuzení této lásky poděkovat a zdůraznit, že je to jeho zásluha. Myslím, že se mi to docela dobře a nenásilně na poslední návštěvě podařilo – on totiž do poslední fyzicky možné chvíle nenechal svůj mozek odpočívat a fídl a kontroloval z lůžka plnění svých příkazů a poslední vůle.

Až budeme zpívat naši šolcárenskou hymnu „Znáš já jeden krásný zámek...“, a to díky novému majiteli RNDr. Janu Samšíňákovi i nadále přímo na statku jako při mnoha předchozích Šrámkových Sobotkách, možná si v duchu změním slovo zámek za statek... Ale i kdyby ne, tak Karel Samšíňák je nadosmrti někde hluboko částkou nás všech.

Mgr. Draga Zlatníková

Vážení přátelé Karla Samšíňáka zvaného Soboteky

Přání malíře Vladimíra Komárka Dr. K. Samšíňákovi k narozeninám

Jelikož doktora Karla Samšíňáka znám už mnoho let, chtěl bych ho pozdravit.

U Karla Samšíňáka mě překvapilo, že i když se celý život

zabývá hledáním vši, blech a roztočů mikroskopem, přesto si všiml i mé figury, která se nikdy nemusela mikroskopem hledat.

První, čím mě doktor Samšíňák překvapil, bylo, že si ode mne už tenkrát objednal novoročenku a zaplatil, to se mně často nestávalo.

Seznámila mě s Karlem profesorka Papoušková. Byla to velmi samostatná dáma, která mi vysvětlila, že aby se cejtila mladá, musí se jedenkrát za den nasrat. Musím říct, že na svých osmdesát let dělala velmi mladý dojem. Já ji podezřívám, že léčebné dávky aspoň zdvojnásobuje. No a právě v tom ústavu, co Karel hledal ty blechy, tam mi udělali jednu z prvních výstav.

Bylo to krásné prostředí, něco jako řeznictví, prostě samá lednice, ale místo buřtů tam zřejmě měli ty drobné potvory, protože mi tam nikdy nic k jídlu nenabídl.

Karel na mě udělal ten nejlepší dojem od samého začátku. Prostě Karel Samšíňák je dobrý člověk. Vo mně se zas říká, že jsem dobrohloupej a tak si

Zřejmě ho děvčata neponičily. To se nám stává, že nás ženský votahaj a pak nás nechaj bejt. Karlovi se to nestalo. No a vzhledem k tomu, že má takovou reprezentační figuru, může dělat předsedu nejen u exlibristů. Mně se třeba dotazovali místní družstevníci, esli by tedy nechtěl dělat předsedu. To, když u mě Karel v nádržce chytal užovky.

Vždycky mě překvapuje, kolik energie se vleze do tak sporé figury. Co všechno dovede zorganizovat, i když má oproti mně daleko menší hlavu.

Sobotka je dnes kulturní pojem. V tom má taky prsty. Že by měl bejt penzista, to by člověk neřek. Já ho rád v Sobotce navštěvuju. Jelikož Aninka Kafková má pro mě vždycky čerstvý jitrnice. No a Karel se mně rejsuje ještě v příznivějším světle. Jídlo samozřejmě není všechno, ale uklidňuje. Mě jen překvapuje, že chodí takovej flák světa pro točenej pivo. To já bych nedělal.

A tak bych přál milému Karlovi, když už má ty železný klouby, ať má taky železný zdraví. Musíme si vážit, že i přes veškerou lékařskou péči, jsme se dožili značného stáří. Máme toho dost za sebou, co bych kecal. Jak říkala ta starší slečna. „Z nejhroššího jsme už vevnitř.“

Karlovi jsem vděčný, že se do smrti staral o profesorku Papouškovou, což nebyla legrace. Vo mrtvym všechno dobrý, ale ta baba byla upletená z hadích vocásků. Už za to se Karel dostane do nebe. A bude sedět na nejlip vycpaným mraku a andělé sami mu budou chodit do Sobotky pro točenej pivo, aby nemusel cucat to flaškový. Ať má kolem hlavy svatozář ze samejch blech a roztočů, ať mu mravenci nechoděj po těle, ale jen tak v účtě okolo.

Váš Komárek

Nebylo v dějinách dne, aby se ve světě něco zajímavého a podstatného nepříhodovalo. Přibližme si třeba 20. říjen roku 1921. Toho dne se krátce po poledni ve švýcarském Curychu vzneslo malé letadlo se šesti cestujícími na palubě a zamířilo k východu. Odpoledne kolem 16. hod. přistálo na pozemcích statku hraběte Czirákyho poblíž maďarské Soproně. V té době byl Jičín v plném shonu. Hospodynky pekly koláče, muži si kupovali nové klobouky, obchodníci plnili své výlohy slavnostní výzdobou a na radnici byla velká shánka

Dobře informovaná jičínská zpravodajská služba

po praporech, jichž byl akutní nedostatek. Nakonec se záplůčkou pomohla Mladá Boleslav.

Tyto dvě zdánlivě nesouvisející události regionálního charakteru se ale už brzy měly propojit, ba dokonce se ocitnout na předních stránkách novin. Do Jičína měl v sobotu 22.10. přijet prezident T.G. Masaryk s doprovodem zástupců vlády. Podobných návštěv Masaryk v té době absolvoval celou řadu. Sledoval jimi zejmé-

na posilování stability nedávno vzniklého československého státu a v neposlední řadě seznámení se s představiteli místní samosprávy, vojenských posádek, zástupců spolků apod. Zatímco tato událost měla bezkonfliktní slavnostní rámec, v Maďarsku se schylovalo k dramatu.

Z onoho letadélka u Soproně totiž vystoupil Karel Habsburský se svou ženou Zitou a zahájil nový pokus o restauraci monar-

chie v Maďarsku. Tento poslední rakousko-uherský císař byl sice už v roce 1919 rozhodnutím rakouského parlamentu zbaven panovnických práv a donucen se uchýlit do švýcarského vyhnanství, nikdy však nepřestal snít o návratu. Ze své exilové vily u Ženevského jezera kontaktoval své zbylé spojení a přátele a vyčkával na vhodnou příležitost. Vítězné mocnosti 1. světové války a nástupnické státy Československo a Rakousko si ovšem nic takového nepřály. Tradičním stoupencem katolických Habsburků však byl papež

a nemalá část maďarské šlechty. V Maďarsku ani tři roky po válce nebyla stabilita a panoval zde chaos vyvolaný soupeřením anarchistů, komunistů a nacionalistů. Vláda říšského správce Miklóse Horthyho byla velmi slabá. Karel se navíc ještě v době své krátké vlády v r. 1916 nechal korunovat uherským králem a dle svého výkladu se této koruny nikdy nevzdal. S jeho názorem, že „koruna je zodpovědnost, kterou mi předal Bůh a na níž nemohu rezignovat“, bylo těžké polemizovat. Již v březnu r. 1921 se pokusil v Maďarsku o první monarchistický převrat, ale jeho cesta, kdy nastoupil sám pouze s kufříkem do vlaku a zamířil na Vídeň a Budapešť, brzy skončila nezdarem. Tentokrát se připravil lépe. Dokonce poprvé v životě nasedl do letadla i se svou těhotnou ženou a při příletu byl očekáván svými spojenci z řad maďarské šlechty s jejich vojenskými oddíly. Druhého dne v pátek 21.10. krátce před půlnocí povstalci obsadili v Šoproni vlak a vyrazili na Budapešť. Jízda to dle svědectví byla triumfální. Na jednotlivých železničních stanicích skládaly vojenské posádky Karlovi přísahu za jásání davů lidí. V hlavním městě po těchto zprávách zavládla mezi Horthyho vládními politiky panika, neboť běh událostí se jim vymkl z rukou. Tento vývoj svým významem daleko přesáhl hranice maďarského státu. Vždyť zde byl učiněn pokus o revizi výsledků 1. světové války, který mohl vyvolat další rozsáhlý válečný konflikt.

Zatímco excísař Karel kynul z železničního vagonu mávajícím zástupům, ve stejné době, tedy v sobotu 22.10. dopoledne, nasedli v Praze do přistavených

automobilů prezident Masaryk, ministerský předseda a současně ministr zahraničí E. Beneš, ministr národní obrany Udržal a další a vydali se na výlet do Jičína. I oni po cestě a na zastávkách v Obrubcích a Sobotce mávali svým příznivcům. Pokud něko-

máci okamžitě telefonicky ověřila na vídeňském vyslanectví a po jejím potvrzení ministerský předseda Beneš hned nasedl do zvláštního vlaku a v poledne již uhněl zpět do Prahy. V Jičíně se tedy nezdržel ani půl hodiny. Ostatní vzdor špatným zprávám

Velitel jičínské posádky Mánek podává hlášení prezidentu Masarykovi, vpravo přihlíží ministr národní obrany Udržal; ministerský předseda Beneš na snímku chybí, neboť v této době už je na zpáteční cestě do Prahy.

ho zarazí tato bezstarostná jízda našich politických špiček v době vážné mezinárodní krize, musíme uvést těžko uvěřitelný dodatek, že o ní neměli ani tušení. Na Ministerstvu zahraničních věcí sice tuto zprávu již kolem půlnoci obdrželi, nikdo však nepokládal za nutné, či snad si netroufl o ni delegaci informovat, a tak ráno všichni odjeli v blažené nevědomosti. Naproti tomu se do Jičína již před Masarykovým příjezdem tato informace dostala a rychlostí blesku se roznesla. Těžko dnes zjistit, jak k tomu došlo. Mohl ji přivést z Vídně nějaký obchodní cestující, možná mohla dorazit již v ranní poště na nějakém dopisním listku. V každém případě se ji naši nejvyšší státní představitelé dozvěděli až po svém příjezdu do Jičína od místních občanů. Zaskočená politická elita si infor-

a vytrvalému dešti plánovaný program v podstatě dokončili. Že situace ale byla opravdu vážná potvrzuje fakt, že hned druhý den po návratu do Prahy, tj. v neděli 23.10., byla prezidentem svolána ministerská rada, na níž bylo rozhodnuto vyhlásit částečnou mobilizaci vojska.

Nakonec vše dobře dopadlo. Naše vojsko zasahovat nemuselo, protože konflikt nepřekročil maďarské hranice a říšský správce Horthy si s povstalci přece jen poradil. Karlův ozbrojený vlak sice dorazil až na předměstí Budapešti a jemu loajální vojsko zahájilo postup do centra, v rozhodné chvíli však Horthyho vládu zachránil svým nápadem kapitán Gömbös. Ten v rychlosti vyzbrojil studenty budapeštské univerzity a s oznámením, že na město útočí československé jednotky,

je poslal do boje s Karlovým batalionem. Těchto pouhých 300 necvičených mužů zaskočilo a dezorientovalo soupeře natolik, že mezi nimi vznikl rozkol. Promeškali moment překvapení, pro nedostatek informací nedokázali dobře vyhodnotit situaci, a tak 24.10. Karel podepsal kapitulaci. Státy Dohody se poté rozhodly ke zpřísnění vyhnanství, aby už podobný pokus nemohl být opakován. Inspirováni internací Napoleona Bonaparte, převezli Karlovu rodinu lodí na vzdálený portugalský ostrov Madeiru v Atlantickém oceánu. Deprimovaný bývalý monarcha zde již za půl roku zemřel na zápal plic.

Zdánlivě se tedy nic nestalo. Šlendriánské neinformovanosti v nejvyšších vládních kruzích si ovšem nemohli nepovšimnout novináři. Zejména Rudé právo, v jehož redakci tehdy pracoval semilský rodák Ivan Olbracht, si nenechalo ujít příležitost k tvrdým atakům. Olbracht napsal do tohoto v té době mladého a průbojného deníku dva svižné články (28. a 30.10.), v nichž s gusem a ironií zesměšnil práci tehdejších mocenských struktur. Ačkoliv zřejmě při návštěvě Masaryka v Jičíně přítomen nebyl a nedostatek informací nahrazoval svými domněnkami, nelze mu upřít slohovou obratnost, která se později naplno projevila v jeho literární tvorbě. Odhlédneme-li od politického soupeření, Olbracht měl v zásadě pravdu. Můžeme sice na obranu funkcionářů mladého československého státu uvést, že se teprve „učili vládnout“. Na mysl se však vkrádá pochybnost: bylo to jediné, už nikdy neopakované selhání?

Ing. K. Čermák

Kablíkova sbírka ptactva

Ledňáček říční

Rybařík či létající drahokam – tak se lidově nazývá jeden z nejkrásnějších českých ptáků ledňáček říční. Jeho odborné jméno vzniklo překladem německého „eisvogel“ – lední pták.

I když ledňáček snad každý na obrázku pozná, ve volné přírodě ho viděl málokdo. Je to pták nejen nevelký (cca 16 cm), ale též

poměrně plachý. Pokud se nám ho podaří spatřit, pak spíše jen jako modrý blesk, který se mihne kolem potoka a zase zmizí. Těžko si tedy detailně prohlédneme jeho pestré zbarvení, shodné pro obě pohlaví: svítivě modrozelená křídla a hlavu, tyrkysově modrý hřbet a ocásek, rezavě červené břicho a bílé hrdlo. Samičky se od samce liší pouze červenočernou spodní částí zobáku.

Ledňáček říční se živí drobnými rybami. Z tohoto důvodu byl odedávna pronásledován a likvidován rybáři. I dnes patří do skupiny predátorů ryb, kteří nejsou na rybnících vítanými hosty. Výzkumem potravní strategie ledňáčků bylo dokázáno, že ledňáčci při lovu preferují rybky do velikosti 10 cm, torpédovitého tvaru těla (hrouzek, ouklej, mřenka). Pro ochranu hospodářsky významných druhů ryb je tedy důležité podporovat v tocích i tyto malé „plevelné“ rybky.

Dalším ohrožujícím faktorem pro ledňáčky je nedostatek vhodných míst k hnízdění. Více než 60 % hnízd bylo u ledňáčka nalezeno v přirozených břehových nátržích, které správci toků neradi vidí a většinou urychleně opravují kamennou drtí. Jeden ze způsobů aktivní ochrany ledňáčků spočívá právě ve zvýšení nabídky vhodných míst pro

hnízdění: úprava přirozených břehových stěn či přímo budování umělých stěn a hnízdních dutin. Pokud naleznou ledňáčky vhodné místo, vyhrabávají si asi 60 cm nad hladinou vody až 50 cm dlouhou a 5-6 cm širokou noru s malou dutinou na konci. 6-7 mláďat se líhne z vajíček po 18-21 dnech a dalších 25 dní je rodiče krmí uvnitř hnízdní nory.

Hnízdní dutina bývá plná vyvržených rybích kůstek a šupinek a vchod do ní se dá snadno nalézt podle vytékajícího řídkého trusu mláďat.

Ledňáček patří mezi ptáky částečně tažné, v zimě se toulá po okolí svého teritoria. Karel Šír ve své knize „Ptactvo české“ popisuje, jak pozoroval ledňáčky u Jičína v každou roční dobu,

v zimě pak zejména ve městě pod vodárnou a mlýnem, kde voda nezamrzala. I dnes můžeme ledňáčka vzácně spatřit v blízkosti Jičína a to u rybníků Hádek a Šibeňák.

V Kablíkově sbírce ptactva je ledňáček evidován pod číslem 34, pochází z Vrchlabí a je vystaven v expozici RMaG.

Mgr. P. Ziková

Roku 1907 sestavil a vydal Václav Kudrnáč v Turnově „Úplný adresář a popis politického okresu Jičínského“ z něhož uvádíme následující statistické údaje:

Na rozloze jičínské obce, která činila 7,93 km², byly evidovány 762 domy. Z celkového počtu obyvatel Jičína (9 759) bylo 5 197 mužů a 4 562 žen, podle národnosti pak 9 337 Čechů, 366 Němců, 22 Rusínů, 19 Poláků, 2 Slovinci, 1 Srbochorvat, 1 Maďar

Jičín. Synagoga. Straniční ulice v 1907.

a 11 jiné národnosti. Starostou města byl továrník František Knotek. Předpokládané příjmy města měly činit 157 760,45 K, vydání 244 558,42 K. Schodek 86 797 K měl být vyrovnán 40% přírůžkou a očekávaným darem obecní spořitelny. Jičín byl sídlem c.k. okresního hejtmánství, c.k. krajského a c.k. okresního soudu, c.k. státního zastupitelství, c.k. finančního okresního ředitelství, c.k. hlavního berního úřadu, c.k. poštovního a telegrafního úřadu, c.k. státního gymnasia, c.k. vyšší reálné školy, c.k. ústavu ku vzdělávání učitelů, pokračovací školy průmyslové a obchodní a zimní hospodářské školy. Z významných průmyslových závodů jmenujme např. Cukrovar a válcový mlýn knížete Trauttmansdorfa, Knotkovu továrnu na hospodářské stroje, Marečkův parní mlýn a kruhovou cihelnu, válcový mlýn J. Kosejka, kruhovou cihelnu Leopolda Sasky, koželužnu bratří Kantorů, parní voskárnu

Jičín v roce 1907 a 1908

F. Vojnara, strojírní J. Mendíka, Holečkovu výrobu cementového zboží, městskou plynárnu, továrnu na voňavky firmy Lašek a Blažek a výrobu houslí a citer Benjamína Patočky. Po celý rok pokračovaly práce spojené s budováním a rozvojem nového městského vodovodu ze Studeňan; na podzim vyhlásila městská rada konkurs na vypracování generálního projektu městské kanalizace.

31. července byla připojena nově zřízená síť státního telefonu v Jičíně. Z jičínské veřejné hovorňy a soukromých stanic abonentů bylo možno hovořit s místy uvedenými na vyhlášce c.k. poštovního úřadu v Jičíně. Poplatek za třiminutový hovor do Hořic nebo Lázní Běláhoř činil 1,- K, do Hradce Králové a Prahy 1,60 K a do Vídně 2,-K.

Nebývalou měrou vzrostl i počet jičínských spolků; na stránkách adresáře jich nalezneme 64, rozdělených do následujících skupin: Spolky národní (např. Matice školská), spolky

(Sbor dobrovolných hasičů, Spolek pro vysazování rostlin a okrašlení města Jičína), spolky hospodářské (Spolek pro chov králíků), spolky zábavné (Spolek turistů), spolky podpůrné (Spolek na podporu chudých žáků), spolky odborné (Učitelská jednota Budeč, Lékařská župa jičínská), spolky uniformované (Městský výsadní sbor ostrostřelecký) a spolky různé (Spolek majitelů domů).

Poslanec Maštálka předložil v zasedání říšské rady petici žen města Jičína, ve které požadovaly, aby jim bylo umožněno vstoupit do politických spolků a nebyly tak vyloučeny z politické výchovy. Petice byla opatřena 140 podpisy.

Dne 7. 9. 1907 navštívil naše město v doprovodu zemského a říšského poslance J. Maštálky ministr JUDr. Pacák, na jehož počest bylo město vyzdobené prapory. Po krátkém přivítání starostou města si pan ministr prohlédl obecní dům, sirotčinec, školy, obecní spořitelnu, měst-

banket, kterého se účastnilo asi 75 osob. Po skončení hostiny udělil pan ministr v zasedací síni městské rady audience.

Koncem listopadu navštívil Jičín P. Andrej Hlinka. Zástupci města v čele se starostou mu vyjeli vstříc až do Hořic. Setkání s občany Jičína, které se konalo ve zcela zaplněném Domě Palackého, bylo ukončeno hromadným zpěvem písně Hej Slované.

Nové útulné místnosti ziska-

Jičín. státní pošta č. 226. (Soudní ulice) Václav 1907

la v tomto roce veřejná městská knihovna v obecním domě Na Staré Poště. O významu a tehdejší oblíbenosti knihovny svědčí i statistiky knihovního odboru AČJ: v roce 1905 byly půjčeny celkem 9 603 knihy, roku 1906 6 500 knih 318 čtenářům.

Již od 1. ledna měli obyvatelé Jičína možnost navštívit Poncuv Royal Bioskop, který promítal „velmi zajímavé a poučné obrazy“, např. Ukradené dítě a věrný pes, Požár a zničení San Franciska, Co vše se přihodí při svatbě a Zničení Pompejí a výbuch Vesuvu. Od 17. ledna hostovala v hotelu Hamburk divadelní společnost p. Karla Kaňkovského, s níž pohostinsky vystoupil Jaroslav Vojta, od 19. září operní, operetní a činoherní společnost Jana Drobného. Počátkem června zavítal do Jičína cirkus Variété, ve kterém působil i zápasník Frištenský. Napříč severní Amerikou provedl posluchače ve své přednášce cestovatel P. A. Svojsík, E.S. Vráž doplnil svou přednášku o jižním Španělsku světelnými obrazy.

Návštěva ministra Pacáka v Jičíně roku 1907

vzdělávací (Musejní spolek, Řemeslnická beseda), spolky politické (Politický klub pro město Jičín), spolky dobročinné (Spolek pro založení a vydržování opatrovný), spolky všeužitečné

ské muzeum, strojírenskou továrnu bratří Knotků, tiskárnu B. Kabátніка a význačnější ústavy a budovy ve městě. Ve 13 hodin byl v sále hotelu Hamburk uspořádán na jeho počest slavnostní

Z výstav jmenujme alespoň výstavu leptů Vojtěcha Preissiga pořádanou AČJ v malém sále Sokolovny (od 20. července do

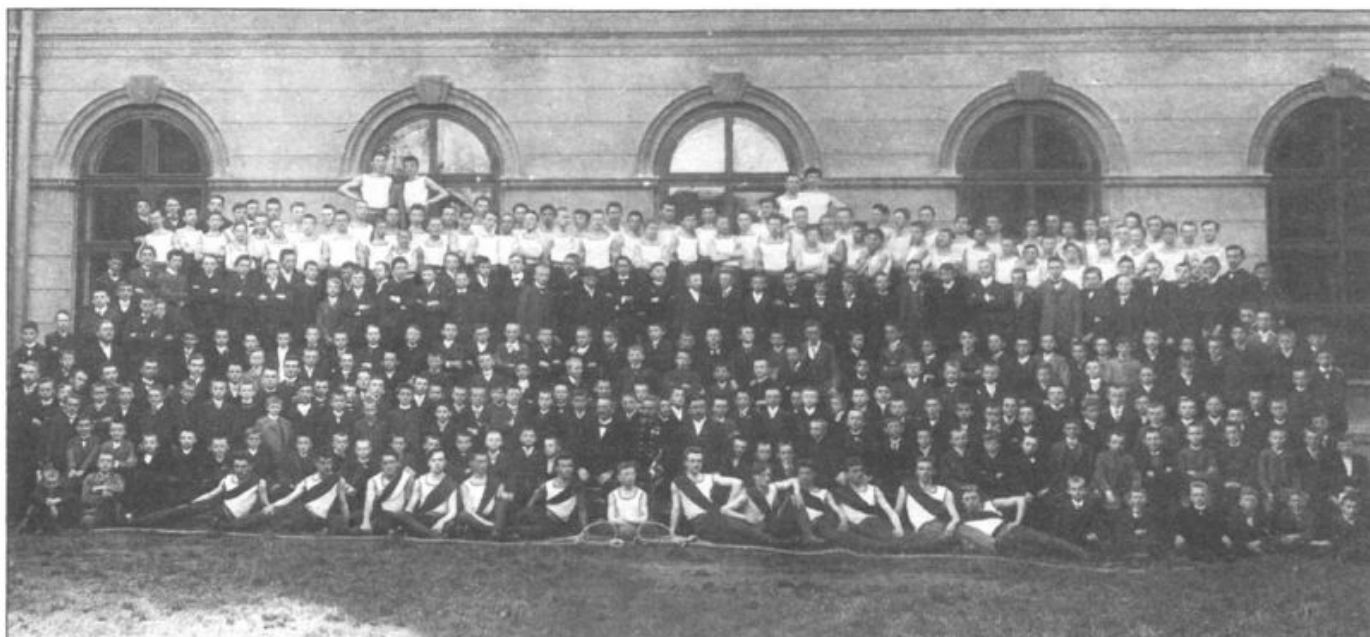
sl seznam abiturientů gymnázia od roku 1850 do roku 1907.

Počasí v těchto letech bylo nezvykle chladné. „Od začátku

přednášce konané 11. července Antonín Matějovský z Prahy.

První módní salon s dámskou konfekcí otevřela v dubnu 1908

městě. V souvislosti s tím bylo rozhodnuto o stavbě nemocnice nové, umístěné „po obvodu města“.

Účastníci tělocvičné akademie pořádané v Libosadě ke stému výročí obnovení gymnázia dne 29. září 1907

5. srpna) a výstavu krajináře Josefa Ullmanna (22.9. – 16.10).

Jednou z nejvýznamnějších kulturních událostí roku 1907 v Jičíně byly oslavy 100. výročí obnovení zdejšího gymnázia, které se konaly ve dnech 27. – 29. září s následujícím programem:

27/9 Promenádní koncert a regata na rybníku Kníže za večerního soumraku

28/9 Slavnostní bohoslužba v kostele sv. Jakuba, prohlídka kostela sv. Ignáce, starého i nového gymnázia, slavnostní projev ředitele gymnázia J. Sommera, fotografování všech účastníků v budově gymnázia a zápis hostů do pamětní knihy a slavnostní banket, večer slavnostní akademie

29/9 Ranní mše za zemřelé profesory a studenty, národní slavnost v Libosadě (tělocvičné hry žactva, koncert městské hudby za řízení kapelníka J. Patsche, večer studentský věneček v Domě Palackého)

Na počest zmíněné události byl nákladem slavnostního výboru vydán „Jubilejní Památník c.k. vyššího gymnázia jičínského (1807-1907)“, uspořádaný profesory gymnázia K. Štětínou, F. Pösem a F. Kaskou. Památník obsahuje staté zabývající se historií a dějinami jičínského gymnázia, představil jeho nejvýznamnější učitele a žáky a jejich vzpomínky na léta studií a přine-

řijna r. 1906 až do května roku 1907 muselo se stále v bytech topiti, zima trvala nepřetržitě 8 měsíců. Každý se těšil, že jaro nám to vynahradí. Jaké bylo ale zklamání. Duben měl všeho všudy jen 3 jasné dny, květen byl chladný, červen také a léto začalo také chladným počasím.“ Rozmary počasí trvaly i v následujícím roce: „v neděli 9.2.1908 vznesl se nad Jičínem víchř, který nesl v malých kolotočích drobný sníh. Když tento začal dopadat na zem, zablesklo se dvakrát po sobě a udeřilo. Zablesknutí mělo barvu růžovou.“ Také dubnové počasí r. 1908 bylo „velice šeredné. Po celý měsíc přšelo téměř denně a pouze 3 dny v tomto měsíci byly částečně slunečné“.

Rozpočet města Jičína na rok 2008 byl stanoven takto: příjmy: 177 420 K 68 h, výdaje: 285 645 K 84 h. Vzniklý schodek měl být uhrazen 40% přirážkou ve výši 46 648 K 80 h, darem z výtěžku spořitelny 36 573 K 36 h a poprvé se v rozpočtu objevující půjčkou ve výši 25 000 K.

Z významnějších staveb r. 1908 jmenujme například nový most přes řeku Cidlinu v Cidlinské ulici, postavený během dvou měsíců firmou Müller a Kapsa z Plzně, dokončení vodojemu na Čerovce a úpravu tamních cest a laviček. Svůj projekt kanalizace města Jičína oceněný 1. cenou ve veřejné soutěži představil při

p. Žofie Tichá v nově upravených místnostech v domě p. Rudolfa u věžové brány. Vyhláškou Obchodního grémia byla stanovena zavírací doba veškerých odchodů (již!) v 8 hodin večer.

Divadlo sdružených měst východočeských Josefa Malíka uvedlo v Jičíně Madame Butterfly, Hoffmannovy povídky, Carmen a Kouzlo valčíku, divadelní společnost Józý Tuttra Vrchlického Godivu, Trévalovu Válku Bohů a komedii Bobří kožich G. Hauptmanna. Jičínská ochotníci nastudovali pod taktovkou dirigenta J. Patsche operu Dvě vdovy B. Smetany (uvedeno 15., 19. a 29. března), divadelní odbor Čtenářské besedy na Novém městě aktovku Zkažená krev L. Stroupežnického. Množství diváků (více než 2 500) z Jičína i okolí přilákalo také letní veřejné cvičení jičínského Sokola v Libosadě. Rozvoj ovocnictví na Jičínsku ukázala výstava pořádaná Ovocnickým spolkem pro Jičínsko 27. – 29. září v Jičíně, které se účastnilo 158 vystavovatelů.

Nad Jičínem často přelétaly německé vojenské balony: „Nemine týdne, aby jeden nebo dva balony s německými důstojníky nevznášely se nad naší krajinou.“

14. listopadu vyhořela budova všeobecné městské veřejné nemocnice vedle kostela P. Marie de Sale na Novém

Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze byla r. 1908 vydána „nejpodrobnější mapa Jičínského okresu, na níž jsou vyznačeny dráhy, silnice, polní cesty, lesy, potoky i nejmenší samoty.“ Mapa dodnes podává velice přehledný obraz celého tehdejšího okresu.

Z Jičínských novin roku 1907 a 1908 vybrala Há

Denáry českých přemyslovských knížat ve sbírce muzea Jičín (dokončení)

Pouze jeden denár byl ražen za vlády knížete Soběslava I. mezi lety 1125 - 1140. Na aversu je obraz postavy s kopím a štítem, v opisu DUX SOBEZLA, tedy kníže Soběslav. Na reversu je vousatá hlava z přímého pohledu s křížem v ruce - kníže Václav (Fiala XVI: 16)

Další dvě mince patří v pořadí druhému českému králi Vladislavovi II. (králem od roku 1158, jinak vládl mezi lety 1140 - 1173). Za vlády tohoto knížete/

krále dosáhla výtvarná hodnota českých denárů vrcholu. Mincovní obrazy jsou složeny z více postav a velmi často zobrazují děj či událost. Tak i zachovaný denár typu Fiala XV : 18

Na averzu je ve středu střížku trůnící postava obklopená z obou stran dvěma postavami. Postava sedící na trůně drží v ruce vodorovný předmět, jedna z bočních postav drží kopí a druhá štít. Opis je čitelný pouze na jedné straně mince, je jím jméno panovníka.

Nepříteli častým nálezem jsou mince knížete Soběslava II. (vládl krátce mezi lety 1173 - 1179 nad částí země). Tento kníže byl dlouhá léta vězněn na hradě Přimda jako neúspěšný uchazeč o přemyslovský trůn. Denár typu

Fiala XVIII : 7 nese poměrně nezvyklý mincovní obraz. Na lici to je v jemné perličkovém kruhu postava biskupa s pastýřskou holí žehnající malé postavě skloněné před ním. Za postavou biskupa je malý oltář. Opis je nečitelný až na písmena . DALBERT. (Adalbert ?). Na rubu je polopostava muže z přímého pohledu se zdviženými rukama. Tato ražba se datuje do mezivládi roku 1179, kdy byl Soběslav II. sesazen z trůnu a vy-

hnán, a poté ještě téhož roku byl povolán nejstarší syn Vladislava II. kníže Bedřich/ Fridrich.

Tento nově nastoupivší kníže nechal razit mezi roky 1173 - 1189 denár s obrazem trůnícího knížete mezi dvěma postavami. Střížek většiny mincí je tak tenký, že jsou většinou po celém obvodu olámany. Opis je nečitelný stejně jako na reverzu, kde je polopostava s křížem v ruce a kaplicí vedle těla a žehnající malé postavě po druhém boku. I tato mince se v nálezech a soukromých sbírkách vyskytuje jen vzácně (Fiala XVIII : 12)

I poslední denár sbírky nese velmi zajímavé mincovní obrazy. Na lícové straně zápas archanděla Michaela s přílbou probodávajícího draka. Z opisu jsou čitelná jen dvě písmena. Reverz nese ve vroubkovaném kruhu hradbu se dvěma věžemi, uprostřed hradby je zobrazena polopostava prostovlasého muže z přímého pohledu se žehnajícíma rukama. Opis i zde je nečitelný (Fiala XIX : 19)

Lze tedy uzavřít, že česká mince doby předrománské a románské se svou výtvarnou hodnotou řadí k vrcholům výtvarného umění tehdejší Evropy. První

mince byly raženy podle cizích vzorů, mincovní obrazy měly svou předlohu v anglosaském či bavorském prostředí. V závěru 10. a zejména v první polovině 11. století se podobně projeví vzory a způsob ztvárnění mincovního obrazu z východu - z prostředí byzantského. Zobrazení hlavy v roušce či se svatozáří nebo oblečení a např. i postava žehnajícího Krista jsou výrazně odlišné nebo zcela nové výtvarné prvky na denárových ražbách.

Velkým problémem bylo zhotovení čitelného opisu na mincích - pouze kněží byli tehdy považováni za gramotné a předpokládá se, že spolupracovali i při vytváření textu mincí. Skutečnost je ovšem jiná, naprostá většina opisů je zkomolená či zcela nečitelná. Zcela běžné jsou nečitelné znaky či různě pozměněná jednotlivá písmena. Zdá se, že řezači želez (zlatníci) si většinou museli poradit sami a že často chybně kopirovali texty ze starších mincí. Razidla zhotovovali vybíjením celého obrazu z jednotlivých prvků (zejména pro opisy mince) z tzv. punců. Sami však byli mistři miniatu-ry. Většina mincovních obrazů má vysokou výtvarnou hodnotu svou kompozicí a mnoha detaily. Mincovní obrazy, určené nejspíš opět kněžím, jsou většinou náboženského původu vyjma zobrazení vládnoucího knížete. V závěru 11. století se na mincích již pravidelně objevuje kníže Václav (s křížem nebo trojdielným praporem) a biskup Vojtěch Slavníkovec, za vlády knížete /krále Vladislava II. již všeobecně považovaní ze zemské patrony.

Nejstarší mincovna byla v Praze, další později i na Vyšehradě, v Plzni a v dalších důležitých městech. První mincovní reforma provedená knížetem Břetislavem I. v roce 1050 měla kromě zisku

do knížecí pokladny přizpůsobit českou minci její velikostí a váhou (průměr střížku 16 mm, váha 0,9 g) oběživu v okolních státech. Postupný úbytek mincovního kovu v českých zemích vedl k dalšímu znehodnocování mince, mincovním kovem byla směs stále menšího množství stříbra a stále většího množství mědi při trvale klesající váze mincí. V 70. letech 12. století český denár obsahoval pouze jednu desetinu stříbra a vážil 0,7 g. Paradoxně od této doby je obrazové bohatství českých mincí největší. Postupně se při vytváření mincovního obrazu přestalo používat punců a mincovní obraz byl vyryt s vysokou profesní úrovní a smyslem pro detail i kompozici. Náměty mincovních obrazů představují knížecí či královskou moc a majetát nebo zemské patrony, vše projevy státní ideologie, která vznikla spojením světské moci a církve.

Světské náměty představují lovecké či bojové scény nebo obřady. Na denáru knížete Svatopluka (1107 - 1109) je poprvé zobrazeno podávající číše mezi dvěma postavami, jednou z nich je korunovaný panovník. Tato scéna je interpretována jako úřad číšníka českých králů při císařském dvoře od počátku 12. století. Zcela bez pochyby je na denárech Vladislava II. zobrazena scéna jeho korunovace v roce 1158 německým císařem Fridrichem Barbarossou.

Od závěru 12. století začíná opět období úpadku výtvarné hodnoty české mince. Mincovní obrazy jsou hrubě řezané, náměty jsou jednoduché v obsahu i zobrazených prvcích. Ztrácí se i schopnost uspořádání figur či předmětů, jejich obrysy jsou nepřesné a tvrdě provedeny. Tento trend končí zavedením ražby nové mince - oproti denárům velkých brakteátů ve 20. letech 13. století.

PhDr. Eva Ulrychová

Obsah:

Fajstauerová, H.: Dějiny obce Malechovice	1 - 7
Pospíšilová, A.: Poválečné Malechovice	7 - 9
Ulrychová, E.: Archeologie	9
Macháček, H.: Lidové stavitelství Malechovic	10 - 11
Macháček, H.: Památky	11
Macháček, H.: Pálení Husa v Malechovicích	11 - 12
Fajstauerová, H.: Život Malechovických obyvatel	12 - 15

Ziková, P.: Příroda Malechovic	15
Kořínková, J.: Osobnosti	16
Kákona, O.: Trampské osídlování Podtroseckých údolí	16 - 17
Vzpomínky na RNDr. K. Samšíňáka	18 - 20
Čermák, K.: Dobře informovaná zpravodajská služba	20 - 21
Ziková, P.: Kablíkova sbírka ptactva - Ledňáček říční	21 - 22
Há: Jičín v roce 1907 a 1908	22 - 23
Ulrychová, E.: Denáry (dokončení)	23 - 24